

III RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 55 (21).**

1927. a.

**III Riigikogu koosolek 24. märtsil 1927. a.
kell 10.**

Kokku on tulnud 91 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, sõjaminister **N. Reek**, teedeminister **A. Kerem**, siseminister **J. Hünerson**, haridusminister **J. Lattik**, kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**.

Päevakord:

1. J. Vainu küsimine töö-hoolekandemini-
strile Põltsamaa haigemaja ehituskrediitide
asjus.

2. L. Johanson'i, E. Jonas'e ja O. Gustav-
son'i arupärimise-ettepanek Vabariigi Valit-
susele Avinurme maatainimestele ja väkema-
pidajatele metsamaterjali saamise mittevõimal-
damise kohta.

3. J. Vainu, O. Gustavson'i ja A. Kärneri
arupärimise-ettepanek teedeministrile Türi-
Põltsamaa raudtee ehitamis- ja kasutamiseel-
arve kokkuseadmise asjas.

4. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõe-
ääre küsimisele Sikasaare mõisa võõrandami-
sest vabastamise kohta.

5. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõe-
ääre küsimisele maaseadusega võõrandatud
maaüksuste vabaksandmise kohta.

6. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõe-
ääre küsimisele Karki mõisast eraldatud krun-
tide nr. nr. 6 ja 9 tagasiandmise kohta.

7. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Kles-
ment'i küsimisele isikumaksu asjas valdades ja
alevites.

8. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Kles-
ment'i küsimisele töötatöölisele töö muret-
semise asjas.

9. Vabariigi Valitsuse vastamine L. Johan-
son'i küsimisele arstiabi mittevõimaldamise
kohta kütteladude tööliste raudteel.

10. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõe-
ääre küsimisele armuandmiste asjas.

11. Vabariigi Valitsuse vastamine Eesti
sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma
arupärimisele väärnähtuste kohta Purila mõisa
kasutamisel.

12. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vas-
tamise puhul O. Gustavson'i, L. Johanson'i,
ja A. Kärneri arupärimisele riigimail asuvate
popside maakorraldamise ja riigimaade pla-
neerimisel ilmsikstulnud väärnähtuste kohta.

13. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vas-
tamise puhul M. Kurtschinsky, P. Baranin'i,
B. Oja' ja A. Schulbach'i arupärimisele läbi-
otsimise kohta Riigikogu liikme korteris.

14. Riigiteenijate ja -tööliste ühekordse
palgalisa seadus — III lugemisel.

15. Kohtupristavite taksi seadus — II
lugemisel.

16. Riigiasutustes eraisikutele ja -asutus-
tele maaplaanide, hindamise- ja piiridokumen-
tide valmistamise ja õigekstunnustamise sead-
us — üldkomisjoni ettepanek.

17. Eesti vabariigi kulude ja tulude eel-
arve 1927./1928. aastaks — II lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päevakorra juhataja **K. Ein-
täiendamine. bund:** Avan Riigikogu
koosoleku. Päevakord on
Riigikogu juhatusel poolt kindlaks määratud ja
sellest Riigikogu liikmetele ja Vabariigi Valit-
susele teatatud.

B. Oja (tõer): Teen ettepaneku, võtta
päevakorra 1. punktiks maakonnanõukogude
kodukorra muutmise seadus — käigu määra-
miseks.

A. Schulbach (tõer): Teen ettepaneku,
võtta päevakorra 15. punktiks riigiteenijate
haiguskindlustusseadus — sotsiaalkomisjoni
ettepanek. See seaduseelnõu oli kõigil eelmistel
koosolekutel päevakorras, tänasest päevakorrast
on ta nähtavasti sellepärast välja jäetud, et
arvati, et eilsel koosolekul suudetaks ta I luge-
misel vastu võtta. Eile seda ei suudetud, sea-
dus iseenesest on aga kiire iseloomuga, ta peab
vastu võetama 1. aprilliks, sellepärast loodan,
et see ettepanek vastu võetakse.

A. Jõeäär (stp): Panen ette, päevakorda
täiendavalt üles võtta 2. punkti all peremehta
maade tarvitamise seaduse täiendamise sea-
dus — käigu määramiseks.

Juhataja **K. Einbund:** Päevakor-
ra täiendamise-ettepanekud on: päevakorra
1. punktiks võtta maakonnanõukogude kodu-
korra muutmise seadus — käigu määramiseks;
2. punktiks võtta peremehta maade tarvita-
mise seaduse täiendamise seadus — käigu

määramiseks; ja 15. punktiks võtta riigiteenijate haiguskindlustusseadus — sotsiaalkomisjoni ettepanek.

Asun rkl. Oja' ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Asun rkl. Jõeääre ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Asun rkl. Schulbach'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Päevakord on kindlaks määratud.

2. Maakonna-nõukogude kodukorra muutmise seadus — B. Oja', A. Veiler'i ja A. Schulbach'i ettepanek.

Rkl. Ojalt on ettepanek, maakonna-nõukogude kodukorra muutmise seadus anda omavalitsuse komisjoni. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

3. Peremeheta maade tarvitamise seaduse täiendamise seadus — J. Klesment'i ja A. Jõeääre ettepanek.

Rkl. Jõeäärelt on ettepanek, peremeheta maade tarvitamise seaduse täiendamise seadus anda läbi vaatamiseks üldkomisjoni. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

4. J. Vainu küsimine töö-hoolekandeministrile Põltsamaa haigemaja ehituskrediitide asjus.

J. Vain (stp) (loeb):
1) Kas Põltsamaa haigemaja ehitamiseks riigi 1926./27. a. eelarves määratud krediit on oma otsuste peale ära kasutatud?
2) Kui mitte, siis mis takistas selle kasutamist?

3) Kas see krediit sulutakse eelarve-aasta lõpul või leiab ministeerium võimaluse seda summat välja anda Viljandi maavalitsusele edaspidi, see on 1927./1928. a. eelarve-aastal?

5. L. Johanson'i, E. Jonas'e ja O. Gustavson'i arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele Avinurme maatainimestele ja väikemaapidajatele metsamaterjali saamise mittevõimaldamise kohta.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:
„Avinurme vallas, mis asub metsamail, riigimetsade vahel, on maatainimestele ja väikemaapidajatele põlvest-põlve olnud põllutöö kõrval eluülespidamise allikaks puutöö kui kodukäsitöö. Valmistati igasugu majapidamises tarvitaminevaid tarberiistu, nõusid, anumaid, mööblid, sõiduriistu jne.

Avinurme on üks suuremaid valdadest Tartumaal, üle 40 küлага.

Puuanuma meistreid arvatakse seal olevat juba üksi 500—800.

Kodukäsitöö on Avinurmes inimeste eluülespidamiseks tarvilik, sest et siin, kaugel metsade vahel, elanikkudel raske on muud sissetulekuallikat leida. Põldu on liig vähe, paljudel puudub see täiesti. Häda on sundinud elanikke puutööle, mille saadusi tuntakse üle Eesti. Seda kodukäsitööd võiksid Avinurme elanikud jätkata, turgu veel on, kuid neile veeretatakse ette ülesamata raskusi.

Puutöös tarviliku materjali said Avinurme puumeistrid seni riigimetsast. Nüüd on seda raske saada, nii et see ähvardab puutööd surmata. Puudub vastutulek ja arusaamine Avinurme elanikkude elunõuetest. Puudub ka tarvilik korraldus. Kui metsamaterjali veel kuidagi osta saab, siis nii kõrge hinna eest, et see enam tööd ära ei tasu. On küll pisuke metsalanke metskonna ülema poolt lastud selleks valmistada, kus puud nummerdatud. Müüakse kas tarbe- või põletispuuks. Aga müümine sünnib enampakkumise teel. Et müügiks tarvitajatele liig vähe metsa on määratud, siis läheb hind enampakkumisel väga kalliks, pealegi kui enampakkumisest osa võtavad ka vahelkauplejad, kes sellegi, mis müügile tuleb, kohalikkude tarvitajate eest ära võtavad, sest nende eemaldamisele ei ole metsavalitsus tarvilikku tähelepanu pööranud. Ka pisuke metsalanke on „talupoegade tükide“ nime all müügile lastud tööpuuks ja metsamaterjaliks. Aga need on kallilt hinnatud ja müüakse enampakkumisel, mis siingi hinna kalliks ajab, mitu korda kallimaks kui vahelkauplejatele müüdavad metsalangid.

Oleks vaja, et avinurmelastele saaks metsa müüdnud kodukäsitööks mõõduka hinna eest ja tarvilikul määral. Ka siinsetel väikemaapidamistel ehituse püstitamiseks on ehitusmaterjali tarvis.

Varem võisid siinsed elanikud oma loomi karjatada suvisel ajal riigimetsas. Nüüd on raieistikud selleks sulatud. Ainult mõnel pool on jäetud veel karjatamiseks sammaldanud kuusikualune. Kui karjatamise võimalus ära võetakse, tulevad siinsetel elanikkudel loomad hävitada.

Ajalehtedes on viimasel ajal ilmunud teateid, kuidas põllutööminister härra Köster on hoolitsenud üksikute isikute metsaga varustamise eest, näiteks Harjumaal. Samuti on üldiselt teatavaks saanud, kuidas endine tööhoolekandeminister O. Tief, kes oli ajuti ka põllutööministri kohustetäitja, varemalt, olles kõrgem riigiametnik ja elades vahet pidamata linnas, on saanud metsailu alalhoidmiseks üle

6 hektaari kasumetsa, mille aga varsti maha raius — müümiseks. Kõneldakse ka kodukäsitöö edendamise ja nõutakse sellekohase instituudi avamiseks kümneid miljoneid riigikassast raha. Samal ajal aga ei saa maatamehed ja väikemaapidajad Avinurmes isegi oma põliseks käsitööks — puuanumate ja puuriistade valmistamiseks — tarvilikku metsamaterjali just põllutöoministeriumi puuduliku korralduse ja vastutulematuse tõttu.

Need on asjaolud, mis sunnivad asetama Vabariigi Valitsusele küsimusi:

1) Kas on Vabariigi Valitsusel teada, et metsamaterjalide puudusel Avinurme arvurikkas vallas elanikud oma eluülespidamise kaotavad?

2) Kas Vabariigi Valitsus tahab korraldusi teha, et Avinurme elanikudki saaksid tarvilikke tarbe-, ehitus- ja põletispuid?

3) Kas Vabariigi Valitsus kavatseb ka korraldusi teha, et Avinurme elanikud võiksid oma karja elus pidada, et neil ei pruugiks loomi toidupuudusel hävitada?

Et see arupärimine kiire on, palume seda juba järgmise arupärimise-koosoleku päevakorda võtta.

L. Johanson,

E. Jonas,

O. Gustavson.“)

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Viimasel ajal on sagedamini hakatud kõnelema kodukäsitöö edendamise tarvilikkusest. On nõutud selleks isegi riigi eelarve korras kümneid miljoneid marku vastava instituudi sisseseadmiseks, on asutatud segaaktsiaselts, on isegi sellest kõneldud Vabariigi Valitsuse deklaratsioonis, kus on öeldud: kodukäsitöö organiseerimisele ja valmissaaduste müügi korraldamisele pühendab Vabariigi Valitsus tõsist tähelepanu. Kuidas aga tegelikus elus see tõsise tähelepanu pühendus välja näeb, seda tunnevad kõige paremini Avinurme elanikud, need on Tartumaa valla elanikud, kes põlvest põlve elanud kodukäsitööst, kelle tööriistu tuntakse üle maa, kelle maapind aga sedavõrd halb on, et nad teisiti kuidagi end ära elatada ei saaks. Võõrale tööle asuda neil võimalik pole vähemalt seal lähikonnas, sest Peipsi rannakülade odav tööjõud ujutab eestkätt just seal ligilähedal olevad maakohad üle, kus võõrast tööjõudu saab tarvitada. Turg ammugi puuriistadele, mida Avinurme elanikud valmistavad, ei ole ummistunud. Nende puuriistade järele on rahva keskel tarvidus. Kuid seda kodukäsitööd ähvardab kurb lõpp, sest elanikkudele ei anta tarvilikku metsamaterjali. See lugu iseloomustab seda ühe-

külget metsapoliitikat, mida meil aetakse. Mul on teada terve rida juhtumisi, kus on üksikutele inimestele suured metsalahmakad kätte antud, teiselt poolt aga kuulatakse kaebusi, kuidas väikemaapidajad, kellele metsamaterjal hädatarvilik on, ilma peavad olema.

Üks tüüpilisem näide on see, kuidas üks kõrgem ametnik, nimelt praegune minister härra Tief, „metsailu alalhoidmiseks“ sai väga head kasumetsa umbes 20 vakamaad ja kuidas ta selle likvideeris, muidugi soodsatel tingimustel, ning teenides sealjuures. (Pahe-malt poolt: Kas „koondus“ ka sai selle kände?) Kas koondus sellest sai või mitte, seda ma ei tea. Aga ma arvan, et kuigi koondus sellest oleks saanud, see veel ei õigusta härra Tief'ile metsa andma. (Riigivanem J. Teemant: Härra Johanson, kas võib härra ministri äraolekul rääkida niisuguseid asju, kus minister Teile kohe nende peale vastata ei saa?) Vaadake, meie riigis ei ole niisugust seisukorda, kus minister ära on. Kui üks minister haige on, siis määratakse temale kohustetäitja, (Riigivanem J. Teemant: Kes rääkis, et haige on. Need on isiklikud asjad.) ja mul ei ole mingisugust võimu ministrit siia tuua vahi all, kui ta ise siia tulla ei taha. (Riigivanem J. Teemant: Nii ei saa rääkida, härra Johanson.) Mul ei ole teada need põhjused, mis pärast praegune põllutöoministeri kohustetäitja puudub, kui päevakorras on terve rida küsimusi, mis tema ala käsivad. Kui on ette nähtud, et üks minister puudub, siis ma arvan, et on võimalik siinkohal kokku leppida Riigikogu juhatusel ja niisugused päevakorra-punktid päevakorrast välja jätta. (Riigivanem J. Teemant; Teile räägite Avinurme asjast, aga mitte härra Tief'i asjast. Tehke arupärimine härra minister Tief'i asjas.) Ma tõmban ainult paralleele, kuidas üksikud võimukandjad omale on metsi alal hoidnud ja kuidas nad neid kasutavad. See ei ole ainukene juhtumine. Arvan, täna kõneldakse veel sellest, kuidas Harjumaal üks koondusele lähemal seisev isik, kellel 50—60 tiinu maad, 2 ostukohta, paremat metsa sai ja kuidas seda metsa likvideerima asutakse, samal ajal, kui seal samasugune nähtus kordub, nagu Avinurmeski. Seal on ka väikemaapidajaid, kes kannatavad metsapuuduse all ja kellelt on Riigikogu liikmed saanud märgukirju, mitte ainult ühe, vaid paljude allkirjadega. Ja see on tõsine küsimus, ega inimesed muidu asjata kaebama hakka. Avinurme küsimus ei ole väikene kohalikkude elanikkude küsimus. Siin on tegemist hulga inimestega, tuhandete inimestega. Juba üksinda neid meistreid, kes valmistavad seal

puuanumaid, on kuni 500—800. Need on kõik õppinud meistrid. Seal valmistatakse kõik-sugu puutarbeasju, mööblit alates ja katuse-sindlitega lõpetades.

Ja kui neilt inimestelt ära võetakse metsa-materjali saamine, kui hinnad nii kõrgeks aetakse, et kaupa turule ei saa saata, kus võist-lus selle läbi raskem on, et tuuakse metall-nõusid väljamaalt sisse, mis need puunõud välja tõrjuvad, kui nüüd veel rasked metsa-ostu tingimused pannakse, siis peavad nad välja surema. See oskus kaob. Ja mis siis kõneldakse kodukäsitöö edendamisest, nen-dest tipitud ja täpitud labakinnaste väljamaale saatmisest, pitside heegeldamisest meie selts-konnaprouade ajaviiteks? Mina arvan, see ei ole käsitöö edendamine, kui ühelt poolt katsutakse sissejuurdunud käsitööd surmata, teiselt poolt aga otsitakse ajaviite-käsitööd, ja selleks antakse kümned ja kümned miljonid.

Mina arvan, et see küsimus sedavõrd tähtis on, et tarvilikuks peetakse, et põllutöö-minister selle peale vastab. Ja mina arvan, et põllutööministrile ja Vabariigi Valitsusele on ka väga tarvilik ja väga kasulik, kui ta selle arupärimise peale saab vastata. Sellepärast loodan, et isegi koonduse rühm seda arupäri-mist toetab.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Arupärimist toetab 32 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

6. J. Vainu, O. Gustavson'i ja A. Kärneri arupärimise-ettepanek teedeministrile Türi-Põltsamaa raudtee ehitamis- ja kasutamiseelarve kokkuseadmise asjas.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Juba mõni aasta tagasi aeti Pärnu-Mustvee siht üle Türi-Põltsamaa ja ha-kati selle ehitamis- kui ka kasutamiseelarve juures tööle. Käesoleval aastal võidi juba pidulikult avada Lelle-Papiniidu raudtee, missugune Viluverest Pa-piniiduni on Pärnu-Must-vee raudtee osa. Selle osa ehitamisküsimust 1925. a. Riigikogus arutades võisid Riigikogu liikmed tutvuneda ehitamis-kui ka kasutamiseelarvega terve raudtee kohta Pärnust kuni Mustveeni. Praegu tohiks see elarve vajada ainult vähemaid muudatusi, kuivõrd tööde ja materjalide hinnad langenud või tõusnud.

Aetud tungivast vajadusest raudtee järele moodustati Põltsamaa ja tema ümbruse elanikkude poolt selle „raudtee ehitamise eden-damise ning kiirustamise erikomisjon“. Nagu ühe komisjoni liikme kirjutustest „Põltsamaa Teatajas“ ja „Maa“ nr. 123 näha, on see ko-

misjon enese esimeseks ülesandeks pidanud „selle eest hoolitseda, et kavatsetava raudtee jaoks saaks majanduslik kava kokku seatud“. Samade kirjutuste järgi „see ülesanne“ on komisjonil korda läinud: kava on teede-ministeeriumi poolt kokku seatud.

Tuleb tõsiselt kahelda, kas juba paar aastat tagasi valmilt esitatud ja nüüd juba osalt teostatudki kava üldse teist korda kokku seati. Küll on aga ülalnimetatud komisjonilt niisuguse töö eest tasu võetud, nimelt 10.000 marga suuruses summas.

Palume härralt teedeministrilt selles asjas selgust, vastates eriti küsimistele:

1) Kas ja mispärast töötati teedeminis-teeriumi poolt üks ja sama kava kaks korda välja?

2) Missugused kulud olid niisuguse kokkuseadmise juures?

3) Missugustel alustel võetakse raudtee majanduskavade kokkuseadmise eest eraasu-tustelt tasu?

4) Kas see tulu kantakse riigikassa arvele?

J. Vain,
Oskar Gustavson,
A. Kärner.“)

J. Vain (stp): Üks osa meie maakonna-linnadest ja nimelt suurem osa on pealinnaga seotud laiarööpalise raudteega. Seda on meil Petseri, Võru, Valk, Tartu, Haapsalu ja Rak-vere. Kuna Tallinn on ka maakonnalinn, ei vaja ta ühendusteel pealinnaga. Kõige halvemas seisukorras oli kuni viimaste aasta-teni Pärnu, kuhu jõudmine oli umbes sama raske, kui läbi mõne Kesk-Euroopa riigi sõit-mine. Sõit Tallinnast Pärnu kestis natuke rohkem aega, kui Prantsusmaal Belgia piirilt Marseillesse jõudmine ja pisut vähem kui Eidkuhnenist Schveitsi piirini. Nüüd on Pärnu Tallinnaga ühendatud teise kitsarööpa-lise raudteega, mis Lellest Pärnu peale läheb, ja seda lubatakse niivõrd paremini korraldada, et seal liikumine rutem sünniks ja Pärnu Tallinnale sellega kättesaadavamaks saaks.

Samasuguses seisukorras, kuid geograa-filiselt Tallinnale lähemal, on Paide ja Viljandi. Kuna Paide on teisest küljest ühendatud laia-rööpalise raudteega, siis võib teda Viljandist selle poolest ettepoole tõsta, ja nii jääb Viljandi ühenduse pidamise võimaluse suhtes Tallin-naga kõige halvemasse seisukorda. Peale kit-sarööpalise ei lähe aga Viljandi maakonnast üldse raudteed mujalt läbi, ja Põhja-Viljandi maa, mille keskkohaks Põltsamaa, asub Jõge-valt 32 ja Võhmast 26 kilomeetrit kaugel. Jõgeva tee on mägin, sellepärast on koormate vedamine raskendatud, ja kuna Võhma tee

seni põhjata olnud, on ka sealt ühenduse pidamine raske. Nüüd tehti seal tükike kivi- teed, aga see ei kõrvalda veel poolestki häda. Huvid ja tarvidus raudtee järele seal piirkon- nas on äärmiselt suur, ning sellepärast ka aru- saadav, et kohalikud inimesed nende abinõu- dega, mis neil käepärast, asja peale katsuvad mõjuda, nimelt kogudes väikesi summakesi, 2—3 tuhande margalisi, millega peaks saama raudtee ehitamine kiirustatud. Tegelikult on see küsimus juba päevakorras mõnda aega. Meil on Mustvee-Pärnu raudtee siht juba mõne aasta eest aetud. Samuti pidustati Lelle- Papiiniidu raudtee avamine, missugune Papi- niidust Viluvereni on Pärnu-Mustvee raudtee osa. Eelarve ei olnud kokku seatud mitte ainult Viluveri-Pärnu raudtee jaoks, vaid eelarve oli terve ulatuse kohta, Pärnust kuni Mustveeni. Sellepärast, kui Lelle-Papiiniidu raudteed võidi pidulikult avada, siis... (Vahelhüüe: Tänu Virma'le!) ...- jah, tänu Virma'le, ja väga kahju, et Virma ei ehita raudteed Türi-Põltsa- maa vahel — siis peame teadma, et ka prakti- lised kogemused ehitamisel koguti.

Paari aasta kestel, mil eelarve Riigikogus arutamisel oli, ei võinud see kuigi palju muu- tuda. Või kui ta muutus palkade või hindade langemise tõttu, siis on need andmed loomu- likult praktiliselt olemas; hinnad Türi-Põltsa- maa vahel ei ole kallimad kui Lelle-Papiiniidu vahel.

Põltsamaal on moodustatud raudtee ehi- tamise kiirendamise komisjon. Sel komisjonil on olnud üks väljaminek, nimelt väljaminek raudtee ehitamise ja kasutamise eelarve kokku- seadmiseks. Tõuseb küsimus, kellele peaks sarnast uut eelarvet tarvis olema, kui alles paari aasta eest eelarve kokku seati. (A. Laur, as: Keegi pole seadnud.) Mispärast teist eelarvet tarvis oli, kui üks eelarve alles teostamisel seisis. Enne ehitamisele asumist on eri- liselt tähtis kasutamiseelarve, sest ehitada ei ole mõtet, kui ei ole teada, kuidas tee ennast tasub. Raudtee kasutamiskava tegemise ja sihiajamise juures peab võimalikult arvesse võtma kohalikke majanduslikke olusid, rahva- tihedust jne. Härra Laur, nähtavasti asjast rohkem huvitatud olles kui Põltsamaa ini- mene, hüüdis vahele, et ei ole ehitamiseelarvet tehtud, vaid kasutamiseelarve. Kuid majan- duslik kava ongi kasutamiseelarve. Andmed, mida ma ette toon, ammutan ühest kirjatükist, millele on alla kirjutanud A. Laur. Pean eel- dama, et ta sama härra Laur on, kes istub Riigikogus. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Võib olla on siin tegemist teise Lauri- ga.) Tegemist on rkl. Laur'iga, sest viimane on Põltsamaa raudtee ehitamise kiirustamise komitee liige.

Mida uut pakub see uus eelarve, mille poolest läheb see senisest eelarvest lahku? Tähtis ei ole, kas ta lahku läheb, vaid tähtis on see, kas ta endist eelarvet täiendab.

Vaadeldes ajalehest „Põltsamaa Teatajas“ ja „Maas“ härra Lauri kirjutust, leiame, et uues eelarves, mis on valmistatud teede- ministeeriumi poolt, on tõepoolest uusi löi- keid. Üks lõige räägib, et selles piirkonnas, mida raudtee teeniks, on hobuseid üle kolme- aastaseid 5561, alla kolmeaastaseid 1885, peale selle on veel lüpsilehmi, mullikaid, tallesid lambaid, sigu jne. Tõuseb küsimus, kas neid lüpsilehmi ka kunagi raudteel veetakse. Mui- dugi on juhtumisi, et kui näitusi toime pannakse, et siis veetakse raudtee kaudu linnadesse üksikuid loomi. Aga see loomade arv ei lase end kõrva seada loomade üldar- vuga. Niisuguseid andmeid võime juurde kirjutada väga palju. Võiksime välja rehken- dada, palju puudasid Paala kaldal turvast lõigatakse. Seda turvast ei saa aga raudteel vedada, sest see on väga odav materjal ning see kui veoobjekt langeb ära ühes loomadega. Samuti on teedeministeeriumi statistika and- metest toodud näiteid, kui palju kasvab loo- matoidu juurikaid. Mis nendesse juurikatesse puutub, siis vaevalt neid Eesti piiris isegi kümneid puudasid mööda raudteid veetakse, on seks jällegi liiga vesine ja odav materjal, mille vedu tuleks kallim kui tema väärtus üldse.

Kümnetuhat marka on raudtee eelarve kokkuseadmiseks väike summa. Olles Vil- jandi maanõukogu liige mäletan hästi, kui- das seal maanõukogu määras Viljandi-Pärnu laiarööpalise raudtee eeltöödeks mitte 10.000 vaid 50.000 marka, siis veel teiste linna- de — Pärnu, Tartu poolt ja maakondadelt, kokku üle 300.000 marga. Sellega võidi juba eeltöid alata, kuna 10.000 marga eest võidakse ainult vanast eelarvest maha kirjutada ja kuskilt statistilisest kuukirjast mõningaid and- meid juurde kirjutada, millel teede majandus-liku kava juures tõepoolest kahtlane väärtus. Milleks sarnane eelarve tehti, ja milleks sar- nane kulu? Meie esitasime sellepärast aru- pärimise teedeministrile, et selgust saaksime, kas teedeministeerium ta praeguse korralduse juures raudteede jaoks, mille ehitamine pä- vakorras seisab, eelarveid enam ei valmista, olevaid eelarveid praeguste hindadega koos- kõlla ei vii? Kas peab seda tööd tegema kohalikkudes omavalitsustes. Kui aga tööta- takse teedeministeeriumi poolt, siis tõuseb küsimus, missugused kulud selle juures on, mida ei saa katta ministeeriumi summadest. Kui niisuguste kavade kokkuseadmiste eest tasu võetakse, siis missugused seaduslikud

alused on selleks? Meie teame hästi, et linnavalitsused on moodustanud ehitusosakondade juures, ka Tallinnas ja mõnes teises linnas, vastavad nõuandebürood, kes valmistavad normeeritud hindade järgi ehitusplaane, ning sellega on sarnased asutused väga soovitavad ja rahvale kasulikud. Teedeministeeriumi juures uute raudteede kohta aga sarnast bürood ellu kutsutud ei ole, ega pole seda vaja, sest raudteid ehitab pea ainult riik. Kui aga niisugune tasu saadud on, kas on see summa kantud riigikassa arvele? Küsimus vajab minu arvamise järgi selgitamist ja sellepärast on loomulik, et Riigikogu selle selgitamise võimaldab.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut toetab 26 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päevakorra-punkti juurde:

7. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõeääre küsimisele Sikasaare mõisa võõrandamisest vabastamise kohta.

Riigikogu läheb järgmise päevakorra-punkti juurde:

8. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõeääre küsimisele maaseadusega võõrandatud maaukuste vabastamise kohta.

Riigikogu läheb järgmise päevakorra-punkti juurde:

9. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõeääre küsimisele Karki mõisast eraldatud kruntide nr. nr. 6. ja 9. tagasiandmise kohta.

Riigikogu läheb järgmise päevakorra-punkti juurde:

10. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Klement'i küsimisele isikumaksu asjas valdades ja alevites.

Riigikogu läheb järgmise päevakorra-punkti juurde:

11. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Klement'i küsimisele töötatöölisele töö muretsemise asjas.

Riigikogu läheb järgmise päevakorra-punkti juurde:

12. Vabariigi Valitsuse vastamine L. Johanson'i küsimisele arstiabi mittevõimaldamise kohta kütteladude tööliste raudteel.

Teedeminister **A. Kerem**: Esitatud on järgmised küsimised:

1) Missugustel põhjustel pole raudteel osale tööliste (kütteladudes) arstiabi võimaldatud?

2) Kas teedeminister katseb sarnast seisukorda, kus osa töölisi raudteel arstiabita jääb, muuta?

Selle kohta on mul järgmist vastata: Kütteladudes maksva arstiabiandmise kohta on tekkinud palju vaidlusi, millepärast minul kavatsus on, raudteel uut korda maksma panna, mis selle arstiabiandmise küsimuse lahendaks.

Juhataja **K. Einbund**: Riigikogu läheb järgmise päevakorra-punkti juurde:

13. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõeääre küsimisele armuandmiste asjas.

Riigikogu läheb järgmise päevakorra-punkti juurde:

14. Vabariigi Valitsuse vastamine Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele väärnähtuste kohta Purila mõisa kasutamisel.

Riigikogu läheb järgmise päevakorra-punkti juurde:

15. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul O. Gustavson'i, L. Johanson'i ja A. Kärneri arupärimisele riigimail asuvate popside maakorraldamise ja riigimaade planeerimisel ilmsikstulnud väärnähtuste kohta.

O. Gustavson (stp): Põllutööminister rõhutas oma vastuses meie arupärimisele riigimail asuvate popside maakorraldamise ja riigimaade planeerimisel ilmsikstulnud väärnähtuste kohta: läinud aastal olla riigimaade planeerimisel maksma pandud suured uuendused, ja nüüd olla sel alal kõik korras ning nuriseda ei tarvitsevat enam millegi üle. Ühel ministril peab kahtlemata palju olema kroonu optimismi, mis aitab üle kullata halbugi asju. Aga see optimism ei

tohiks ometi küünida sinna maale, et objektiivne orienteerumine üldse võimatuks osutub.

Meie arupärimises endas ja arupärimise põhjendamisel rõhutati eelkõige tõsiasja, et on puudunud ja puuduvad praegugi kindlad ja ühtlased põhimõtted riigimail asuvate popside korraldamisel. Põllutööminister ise oli sunnitud tõendama, et praegused tehnilised juhtnöörid selleks puudulikud ning et neid täiendatakse lähemal ajal. Mis aitab see, et uue planeerimiskava järgi maamõõtja asemele maakorralduse komisjoni alaline liige kokku seab põhijooned, millistel maa planeerimine läbi tuleb viia, kui tähendatud põhijoonte suuna ei määra kindlad põhimõtted, ja kui siin iga maakorralduse komisjoni alaline liige võib toimida oma isikliku äranägemise järgi ja teinekord isikliku tuju järgi. Meie maareformi teostamisega loodud asundustalude põhitüüpiks on tunnustatud kahehobuse normaaltalu. Oleks ammu aeg püstitada riigimail asuvate popside põhitüüp, millise poole tuleks tüürida nende kohakeste planeerimisel ja korraldamisel. Siimaani on sellel alal elatud peost suhu: iga maakonna maamõõtjad ja riigimaadeülemad on olnud need majesteedid, kes on otsustanud popsi saatuse just nõnda, nagu nad on tahtnud.

Minister lubab küll panna maksma lähemal ajal kindlamad juhtnöörid, aga minister ruttab ühtlasi juba ette konstateerima, et ega need uued täiendatud juhtnöörid popsidele kuigi palju ei paku. Sotsialistlik rühm on enne kui pärast rõhutanud, et meil tuleks popside korraldamisel popside põhitüübiks võtta ühehobuse normaaltalu, tähendab niisugune talu, kus pops ja ta perekond võiksid ära elada. Ühehobuse normaaltalu oleks

popsikohtade põhitüüp, nagu kahehobuse normaaltalu on tavalise asundustalu põhitüüp. (Vahelhüüe põllumeeste keskel!) Igaüks ei ole ka enam minister, vaid ta võib olla veel ainult eksminister. (Riigivanem J. Teemant: Igaüks ei saa eksministrikski!) Härra minister on oma vastuses neist tavalistest normaaltaludest teinud harilikud normaaltalud. Nähtavasti selleks, et enam kohustada, ja et lugu hirmsam oleks. Ja võideldes nende normaaltalude vastu lausub minister lausa, et popsidekohad ei tarvitse sugugi neil asuvaid popse ära elatada, sest ümbruskond tarvitavat neid põllutöölistena. See ei ole mitte juhuslikult pillatud lause: selles väljendub tõusva härrasasuniku kihi üks ideoloogilistest tõekspidamistest. See on koonduse kepp ja sau.

Peab imestama, kui ruttu selle uue seisuse koorekiht on jõudnud pärisperemehe seisukorra kõrgusele. Tuletame ainult meelde, kuidas koonduse juhid Riigikogus on kujutlenud oma suhet popsidega ja alama rahvaga üldse. Endistele mõisatöölistele pole vaja kindlustada korterit: las ta tüürib toanurgakese härrasasuniku käest, tehes selle eest teopäevi. Popsile pole vaja põldu: las teeb peremehe maale kartuleid ning tasub rendi tööpäevadega. Talle ei tarvitse anda ei heinaga karjamaad: siis ei pääse peremehe käest kuhugi see tööori, kes peab kogu suve tegema päevi heinamaa, lehma ja lambatallekeste ning hobuse tarvitamise eest. Härra Soonberg lisab sellele koormale veel osa juurde, ta leiab, et oleks ilus, kui pops teeb päevi hagude raiumiseks peremehe metsas, mida riigilt praegu suure hooga hangitakse.

Mu härrad koondusest, kas olete kunagi mõelnud, millest see pops oma perekonnaga siis elama peaks, kui teie talt võtta tahate kõik paremad tööpäevad, pennigi palka nende eest maksmata. Kas olete mõelnud, et kui pops peab töötama kõik tööpäevad peremehele põllul, siis ei jää tal võimalust endale midagi teenida, millega end ära elatada. Ma saan aru, et popsil loomulikult ei tohi olla sarnast apetiiti, nagu asunikul-peremehel, aga ta vajab vähemalt leiba, silku ning silmavalgust. Ka ilma kehakatteta ei kujuta teie vist endale popsi ja ta perekonda ette. Teie aga tahate temast teha õige lühikese aja kestel palgata tööorja, kelle kohta maksaks vana laulusalm: kas on linnukesel muret, kust ta saab, mis ta sööb, kas ta nälg sureb? Tema loodab looja peale. Teie meelet on ka lugu nõnda, et pops ei tarvita maad ei põllu- ei karjamaaks, lootku aga looja peale! Tema looja — asunikul-peremees — on aga tihti väga karm ja käib sarnaste tõekspidamiste järgi nagu teie isegi.

Minge ja kuulake, mis popsid kohtadel kõnelevad oma tänapäeva hädadest. Minge ja vaadake, kuidas nad elavad, — nad on nagu kalad kuival, kellele peremees jaopärast hingata annab. Ning neid võimatuid vahekordi tahetakse siis konserveerida selle põhimõtte alusel: nii oli, nii jääb.

Minister võib endale õnne soovida: suurem osa maaülemaid ja maamõõtjaid ei jätta midagi soovida popsivaenuliku ja peremehe-sõbraliku orientatsiooni suhtes. Minnakse nii kaugele, et popsidele avalikult suu sisse öeldakse: mis põllu- ja heina- ning karjamaid teile vaja on, rentige seda peremehe käest. Nii ütles näiteks Pärnumaal maamõõtja Tauts, kui Audru-Sarvi popsid tulid tema juurde palvega: antagu neile üksainus vakamaagi maad lisaks sellele, mis praegu käes on.

Enne kui asuda vaatlema meie arupärimises käsitatud üksikasju, lubatagu teha veel üks üldmärkus maamõõtjate osa kohta uue maakorralduse määrusega maksmapandud olukorras. Ministri arvates on maamõõtja nüüd puhttehniline jõud ja muud midagi. See ei ole aga siiski nõnda. Sest uue täiendatud määruse § 52-sele vastavalt on maamõõtja see, kes koha peal, arvesse võttes kohalikke vajadusi, kokku seab maade planeerimise kava. Edasi tema kaitseb seda kava koha peal ja hiljem riigimaade korralduskomisjonis. Sellepärast võib ilma liialdamata konstateerida, et maamõõtjal enne ja pärast on väga tähtis osa selles, missuguseks kujuneb popskohtade korraldus koha peal.

Sellepärast on minu arvamine sarnane, et siin tuleb lakkamatult nõuda, et maamõõtjad seisaksid oma ülesannete kõrgusel ja oleksid eelkõige objektiivsed omas töös. Minister arvas heaks lugupeetud haridusministri härra Lattik'u joonealuses labases stiilis üle libiseda minu märkustest kõrvalasjaolude kohta, mille peale mina arupärimise põhjendamisel tähelepanu juhtisin.

Ka mul on täitsa ükskõik, mis üks maamõõtja sööb ja joob, või kes ta pruut ning äi on. Aga kui üks maamõõtja laskub sinnamaale, nõnda madalale, et tema söögi, joogi või sugulussidemete pärast hakkab erapoolikult talitama maa planeerimise kava kokku seades, siis arvan mina, et ka põllutööministrile ei tohiks see küsimus ükskõikne olla.

Kui ministeerium aga leiab, et sarnane vaheleastumine ei kuulu tema võimkonda, siis võib ka tõesti lühikese aja kestes jõuda sinnamaani, et tal võimkonna asemele kätte on jäänud vaid võimetus ja võimatuskond. Praegune minister on enam kui üks kord kiidelnud oma tugeva käega. Siin oleks päris tänulik paik, kus seda tugevat kätt võiks

kasulikult demonstreerida. Ministri vastust ära kuulates ei saa oletada, et siin kohal ka kõige väiksemal määral seda tugevat kätt tahetakse tarvitada.

Tulles meie arupärimises käsitatud tõsiasi juurde peab konstateerima, et minister oma vastuses ei ole neist ühtki ümber lükanud. Need tõsiasiad püsivad enne kui pärast. Pärnumaa Orajõe-Salatsi kirikumaade planeerimisel on maamõõtja osanud korraldada nõnda, et kohalikkude koondusmeeste kuni 150-vakamaalised talud puutumatuks jäid.

See skandaalne viis ning lament, kuidas tähendatud härrad oma talude tervist kaitsevad, on ministri arvates tervitatav ja kiiduväärne. Meie ei kahtle, et maamõõtja siit vastavad järeldused teeb: auru juurde, võib olla, et saan sarnaste vägitegude eest lähemal ajal ametikõrgendust. Minister trööstib väikekohapidajaid, et Heinrich Lauri kohakese küsimus ei ole veel lõpulikult otsustatud. Mina omalt poolt tahaksin loota, et Laur tagasi saaks vähemalt selle maaribakese, mis tema kohakese küljest ära võeti ja Randvahi talu külge aeti. 1,24 tiinu, mis Lauril praegu kasutada, peaks isegi ministri nabi mõõdu järgi käsitöökohaks olema liig vähe. See on lausa skandaalne kuulda, kui 3,5 vakamaa suurusel kohast veel, selle asemele, et maad juurde anda, ribakene ära näpistatakse. Nähtavasti käis minister selle põhimõtte järgi: kellel on, sellele antagu veel juurde. (Vahele hüüe keskelt.) Aga võeti ometi ära, härra Fuks.

Uruste kirikumaade planeerimise kiiruse rekordi on minister jätnud kõigutamata: alla 400 vakamaa maa planeerimiseks tarvitas maamõõtja 5 mehega töötades 13 nädalat. Situatsioon olla seal olnud hirmus keeruline, nii ütles härra minister. Aga muidugi, tuli pead murda selle üle, kuidas kohalikule preestrile suured maalahmakad kätte jätta ja kogu küsimust nii lahendada, et valla väikene nõue jääks rahuldamata. Maamõõtja Sõrmus on selle ülesandega hiilgavalt toime saanud, ja mis temal muud üle jääb, kui loota, et tema kõrgendus ametredelil tulemata ei jää.

Audru Sarvil ning Kabristes olla ka kõik sündinud nõnda, nagu kord ja kohus: popsidele antud liig paljugi, ja peremehed pidanud leppima piskuga. Koondusmees Jaan Käsper olla kannataja pool, temalt võeti maad ära ja anti teistele. Noored tulevad üle viia uuesti hangitud maale ning krunt jääb uutest piirides ebasoodsaks, kuna viis popsi talu ühtlust rikub, ütles minister. Önnis on see, kes usub, ütleb pühakri. Härra minister uskus ka, kui talle midagi öeldakse. Ma soovitaksin härra ministrile minna kord kohale, seal oma

kõrvadega kuulata ja oma silmadega näha, kuidas selle Käsperi kannatuslooga asi tõsiselt on. Koha peal on avalik saladus, et koonduisimees Tiitso Jaan Käsper on naabermehel Ansomardi Jüri Vihman'il maamõõtja abiga naha üle kõrvade tõmbanud.

Mis puutub popsidesse, siis olen mina eelmistel kordadel toonud üksikasjalikke andmeid normide kohta: poolest kuni viie vakaamani. Ma arvan, siit on seletamatultki selge — seda on äärmiselt vähe. Mul tarvitseb täiendavalt vaid tähendada, et seal keelduti maad juurde andmast ühele popsile isegi siis, kui vastava talu rentnik sellega nõus oli. Täheandab, nii kaugele minnakse siis popsikohtade eluliste huvide eitamisel: peremees lubab, ametnik aga leiab, et anda ei või sellepärast, et minister vaatab teisiti asja peale. Mitte ainult Audrus, vaid ka mujal esinevad niisugused nähtused.

Kokku võttes võib konstateerida, et ei ole tegelikult täidetud seda, mida põllutööminister tõendab oma vastuses, nimelt nagu oleks katsutud eluasemekohti suurendada olemasolevate võimaluste ulatuses. Meie rühm jääb enne kui pärast nõude juurde, et riigimail asuvate popsikohtade korraldamisel tuleb katsuda luua võimalikult elujõulisi kohti.

Tulles edasi meie arupärimise teise osa juurde, mis käsitleb tumedaid maakoondamisi, ja mille peale põllutööminister käesoleva arupärimise puhul ei vastanud, mida ta aga käsitles ühe teise arupärimise läbirääkimiste puhul, loen ma tarvilikuks nende tumedate lugude illustreerimiseks teha paar märkust, tuues ühe värvika loo, mis Tallinna külje all on sündinud. Ma mõtlen metsa juurdelõike andmise asja August Hammer'ile Harglas. Kes on August Hammer, selle loo peategelane? Ta enda tõenduse järgi vabadussõja suurem kangelane, kes oma eriliste teenete eest saanud normaaltalu ning sellest lühikesest ajast välja arendanud eeskujuliku asundustalu, ilma riigi poolt inventari ja viljaseemet saamata. Kurjad keeled koha pealt teavad aga tõendada, et selle kangelase vahvuskuld nõnda hiilgav polegi, nagu ta ise ennast reklameerib. Need eelliinid, kus ta ütleb ennast vahvalt võidelnud olevat, ei olla Tallinnast kaugemale ulatunud. Ja mis puutub kohasaamisse, siis on ta saanud oma koha mitte vahvusteenete eest, vaid mõningate koduste kombinatsioonide tagajärjel vallandõukogus.

Edasi soovitaksin ma härra põllutööministrile — kahjuks ei ole teda ega tema kohustetäitjat siin, nähtavasti on meil ka kõrgemates ringkondades streigimõtte läbi löönud, — uurida, kuidas Hammer'i inventari saamisega lugu

on. Koha pealt teatakse kõnelda, et ta on saanud ühe hobuse ja neli lehma, mida tal praegu ei ole. Nõnda on siin tegemist asjaluga, mis seaduste põhjal keelatud. (Vahelhüüe J. Holberg'i, põl poolt.) Teie olete nõnda sama teinud, — olete ühed mõttevennad. (J. Holberg, põl: Saab nii praegu veel läbi, ei tea, mis tulevik toob!)

Kõige hiljem oli sama härra August Hammer asunikude ja riigirentnikkude liidu juhataste liige, ning seal on tal tulnud tegemist teha segiläinud rahaasjadega. Ma ei tea, kas need segiläinud rahaasjad nüüd õiendatud on või mitte.

Peale selle olgu tähendatud, et August Hammer'il on peale asundustalu veel oma isa Hintsu talu kasutada, mille suurus 33 tiinu. Nõnda siis üle 50 tiinu maad on praegu sellel härral käes. Kõigi selle härra reklameeritud sammudega ja kohalikkude elanikkude arvamistega arvestades oleks vaevalt võinud oletada, et see härra leiab erilist poolehoidu põllutööministereiumi silmas. Aga kummalisel kombel on tema olnud selle õnnistuse osaline, iseäranis sest ajast peale, kui ta on tõusnud kohapeal koonduse tegelikuks juhiks.

1925. aastal sai August Hammer oma krundist nr. 78 kultiveerimiseks 4 tiinu metsa täiesti tasuta. Selle töö sooritamiseks anti talle pealegi 50.000 marka riiklikku maaparanduse laenu. Terve see töö on seisnud selles, et mets on maha võetud ja maha müüdüd. Kohalik riigimaadeülem ja ringkonnavalitseja on koguni leidnud, et see maa üldse ei kõlba võtta kultiveerimiseks.

Üks vanasõna ütleb: „Süües kasvab isu.“ Juba 1926. aasta algul pööras sama härra, August Hammer, palvekirjaga uuesti maakorralduse peavalitsuse poole, antagu talle veel lisa sellele, mida ta on saanud, ja nüüd juba mitte 4 tiinu, vaid tervelt 10 tiinu metsa, sellest pool ehitus- ja pool kasumetsa. Teine palvekiri läks metsade peavalitsusele ja kolmas sinnasamasse 13. juulil 1926. aastal. Noor minister, härra Oskar Köster, kirjutas sellele palvekirjale järgmise resolutsiooni: „Põhimõttelikult juurdelõikega nõus. Teha ettepanek juurdelõike suuruse kohta.“ Need uksed, mis siia maani olid kinnised, läksid korraga lahti, ja August Hammer võis loota, et ta isu rahuldamist leiab.

Komandeeriti kohale tegema järele vaatust Harjumaa riigimaadeülem ja Rapla ringkonna riigimaadevalitseja Blumberg. Seal seati kokku 16. septembril 1926. a. vastav akt. Selles aktis on näha, et August Hammer'i asundustalus on nii- ja niipalju elus ning eluta inventari. Sellejuures jäi aga riigimaadeüle-

mal ja ringkonnavalitsejal tähendamata kogemata või meelega, et see inventar ei ole mitte asundustalu inventar, vaid Hammer'i isatalu varandus. See on aga väike viga, peasi on aga see, et härra August Hammer oma osakese kätte saaks.

Edasi leiame selles aktis järgmise väga huvitava koha: karjamaast on umbes 2 tiinu paksu kuusemetsa all, kus rohtu ei kasva. Kuna mets alles noor, siis ei ole seda maha võtta praegu otstarbekohane. Pealegi soovib rentnik viimast täitsa metsaks kasvatada ja maad metsamaaks jätta. Ja ringkonnavalitseja aktis öeldakse: „Niisama ei ole sünnis karjamaad kultiveerida, sest noort metsa ära hävitada ei ole mõtet.“ Ja samas mõni rida madalamal öeldakse, et: „Riigimetsa järele vaadates leidus, et maa-ala on karjamaaks täitsa otstarbekohane, olgugi et seal on umbes 2 tiinu suurune noor männimets.“

Pange need kaks asja kõrvu: riigiametnik läheb kohapeale ja leiab, et rentnik ei või oma noort metsa hävitada, aga sealsamas kõljab riigimets mahavõtmiseks. Põllutöoministeeriumi ametnik arvab, et riigimets on nagu loodud selleks, et seda hävitada.

Kui üks ametnik asjast nii aru saab, siis ei ole selle ametniku koht enam ringkonnavalitseja kohal.

7. oktoobril saatsid kohalikud elanikud põllutöoministeeriumile protestikirja, kus juhitakse tähelepanu järgmisele asjaolule. Ma kannaksin protestikirja ette, mis järgmine: „Metsade peavalitsusele ettekandmiseks põllutöoministrile. Hageri valla Sutlema asunduse asunikude, popside, endiste mõisatööliste, maatainimeste ja väiketalupidajate protest, asunik August Hammer'ile Sutlema vahtkonnast riigimetsast tema koha nr. 78 karjamaa juurde planeerimise asjas. Palve. Meie, järgmised allkirjutajad, Sutlema asunduse asunikud, mõisatöölised, popsid, maatainimesed ja väiketalupidajad, pöördume alljärgneva ühise protestiga metsade peavalitsuse poole järgmises asjas. Oleme kuulnud, et Sutlema asunduse koht nr. 78. asunik August Hammer saab metsade peavalitsuse korraldusel Sutlema vahtkonnast riigimetsast oma kohale 6—10 tiinu riigimetsa karjamaaks juurde planeeritud. Tähendatud osa riigimetsa, mis nüüd saab metsade peavalitsuse korraldusel asunik Hammer'ile karjamaaks külge liidetud, kuulus meile, kohalikele popsidele, ilmamaata inimestele ja teistele asunikudele ja väiketalupidajatele loomakarjatamise jaoks. Iga aasta sai kohaliku metsaõiguse korraldusel tähendatud Hammer'ile juurde planeeritavasse metsaosasse meile, maataja väikemaaga inimestele loomakarjatamise

luba välja antud. Peame tähendama, et see oli ka ainuke osa Sutlema vahtkonna riigimetsast, kus loomakarjatamist lubati — nüüd, kui see teostub, et tähendatud osa riigimetsast saab August Hammer'ile asundustalu nr. 78. külge planeeritud, kaotame meie teised popsid ja maatainimesed loomapidamise võimaluse ja satume koguni viletsasse ja väljapääsemata seisukorda. Hammer'ile ei ole tähendatud metsaosa mitte just nii tarvilikult vaja, sest temal on kaks kohta — otustalu ja asunikukoht — käes kasutada, kogusuuruses 70—80 tiinu maad. Meile, popsidele, maatainimestele ja teistele kõigile, kes meie iga aasta tähendatud metsas oma loomi karjatame, on see aga ainuke elatamise ja loomapidamise võimalus. Iga aasta sai riik tähendatud metsaosas 40—50 loomakarjatamise lubade eest — 300 mk. looma pealt — 12.000—15.000 marka loomakarjatamise maksu. Nüüd, kui tähendatud osa metsa Hammer'ile antakse, kaotaks riik selle sissetuleku, ja ühtlasi tehakse teistele maatainimestele loomapidamine ja elamine võimatuks — temal on nii kui nii juba üks parem talu Sutlema asundusest käes kasutada, ühes tükis ja luhahinamaaga. Meie, teiste kodanikkude õiglusetunne ei luba, et meie maatainimeste elamisevõimaluse arvel tehakse August Hammer'ile kingitus, mida tema sugugi väärt ega teeninud ei ole. Tema, August Hammer, ei ole ühte tundigi sõjaliinil viibinud ja nii ka sõrmegi Eesti vabariigi loomise juures liigutanud, mille metsamaa-alasid ta nüüd oma valdamisele soovib saada. Nõuame kategooriliselt, et August Hammer'ile tähendatud riigimetsa osast karjamaa juurde planeerimine saab tagasi lükatud, ja et tähendatud osa metsa, mis on otsustatud tema koha külge liita, jääb endiselt riigimetsaks ja metsade peavalitsuse korralduse alla, ja et meile, allkirjutanud protesti avaldanud popsidele ja maatainimestele ja väikemaapidajatele võimaldatakse tuleval aastal jällegi eelmiste aastate eeskujul tähendatud riigimetsa osas loomi karjatada. Loodame, et metsade peavalitsus saab meie paljude üldist elamisevõimalust ja riiklikku õiguslikku korda ja kasu silmas pidama ja meie palvet tähele panema. Palume metsade peavalitsust tähendatud palve härra põllutöoministrile edasi saata uuesti ümberotsustamiseks.

Kõige austusega palujad.

Hageris 7. oktoobril 1926. a.“

Sellele vastas A. Hammer kirjaga, kus tema ümber lükata püüdis ja tõendas, et just temal õigus on juurdelõike saamiseks. Tagajärg oli see, et 24. novembril põllutöominister resolutsiooni kirjutas: „Juurdelõike andmisega

nõus.“ Juba 20. detsembril kirjutati ette kohalikele metsaülemale, välja mõõta kvartaal 20. metsa järgmisel kujul: noort metsa 3,4 tiinu, vana metsa 2,6 tiinu, seega kokku 6 tiinu metsa. Mul oli juhus kohapeal näha seda noort metsa, mis tahetakse karjamaaks ära anda. Mets on tihe, noor, ilus, nõnda et lust näha. See mets on istutatud 1902. ja 1904. aastast, seega 23—25 aastat vana. Kui August Hammer tahaks seda karjamaana kasutada, siis tuleks see noor mets hävitada. Tahtmatult tekib siin küsimus: aga kas siis selleks otstarbeks oli õieti vaja metsa istutada sel korral, kui tarvis oli seda karjamaaks anda. Kui see mets karjamaaks läheb, siis ei olnud tarvis hävitada noort metsa. Pealegi lõikab selle maatüki andmine kvartaal nr. 19. ja 21. kasutamise mõttes ära seega, et see läbikäimist teistesse kvartaalidesse takistab. Kui see nõnda on, mistarvis siis mets ära hävitada, — muidu ju seda karjamaana kasutada ei saa. Sellepärast, kui asja võtta nii või teisiti, siis ei ole kuidagi arusaadav ega ei anna kuidagiviisi põhjendada see, mis siin sündinud on.

Kohalik Hageri vallanõukogu võttis vastu oma koosolekul 29. detsembril järgmise otsuse, mida loeme protokoll nr. 8. otsus 82. all: „Nõukogu liige Johannes Käspär teatab, et põllutöministri otsusega anti käesoleval kuul Sutlema asunduse koht nr. 78. kasutajale August Hammer'ile riigimetsast umbes 6 tiinu maad, millest on 1902. a. külvatud 3 tiinu, 1904 a. 1,2 tiinu külvatud ja umbes 10 vaka-maad üle 60-aastast metsa. Maa on antud Hammer'ile karjamaaks. Kohalikud väike-maapidajad ja maatainimesed esinesid protestiga Hammer'ile riigimetsamaa andmise vastu, millel tagajärgi ei olnud. August Hammer'il on kasutada 21,37 tiinu suurune asunikukoht, millel 10,35 tiinu põldu, 4,26 tiinu heinamaad, 6,20 tiinu karjamaad, 0,56 tiinu kõlbmata maad. Samal ajal on Sutlema asunduses planeeritud mõisatöolistele Hans Pakk'ile, Jüri Uljaka'le, Jaan Olup'ile, Anton Puusepale ja Johannes Oherdile kohad täiesti ilma karjamaata. Hammer'ile antud maa-alal karjatasid ümbruskonna elanikud omi loomi, missugune võimalus on neilt võetud. Hammer'ile riigimetsa andmine, mille väärtus on kaugelt üle 200 tuhande marga, äratav võõrastust ja rahulolematust kohalikkude elanikkude seas. Käspär paneb ette, esineda põllutöministri tegevuse vastu protestiga, paludes, et põllutöministri tegevus muudetakse ja et maa edasi riigimetsamaaks jääks, seega jääks mets riigi omanduseks. Ärakiri nõukogu otsusest saata vastavatesse asutustesse teadmiseks. Nõukogu, Johannes Käspri teadaannet ära kuulates, salasel hääletamisel 16 häält poolt,

1 hääle erapooletusega ja 1 häälega vastu, otsustas ühineda nõukogu liikme Johannes Käspri ettepanekuga“.

Teie näete, kohapealsed inimesed oskavad rohkem riiklikult mõelda kui need, kes meil pandud riigi etteotsa — vastukaaluks ministritele, kes ajavad asju mitte nõnda, kuidas see riigile kasulikum oleks, vaid sedamööda, kui see parteipoliitiliselt kasulikum.

Samuti on Riigikogu rühmadele kätte saadetud enam kui 30 allkirjaga protest põllutöministri tegevuse vastu. Eeldades, et mitmedki Riigikogu liikmed ei ole märgukirjaga tuttavad, loeksin ette mõned kohad tähendatud märgukirjast. Seal loeme peale muu järgmist:

„See on väärnähtus, mis teiste kohalikkude elanikkude ja kodanikkude õigusetunnet sügavalt haavab ja igas riiklikult mõtlevas kodanikus rahulolematust tekitab. Seda on ka Hageri vallanõukogu oma otsusega 29. detsembrist 1926. a. väljendanud, millest ärakiri saadetud põllutöministrile. Tähendatud August Hammer'ile antavas metsaosas on umbes 3 tiinu vana metsa ja 3 tiinu noort 22—25 aasta vanust metsakultuuri, mis tugevas kasvujõus ja ülitore ja läbipääsemata tihe noor mets, mille praegune tõsine väärtus juba on sadasid tuhandeid, ja millest riik võib tulevikus, kui see mets riigimetsana üles kasvab, tulusid ja sissetulekuid saada. Praeguse põllutöministri korralduse järgi läheb aga see osa noort metsa tasuta Hammer'i omanduseks, kus suures enamuses alla 4 tolli jämedad puud, mis seaduse järgi metsaostu korral maksuvabaks jäävad. Siin ei või olla mingit juttu asundustalu parandamisest ja elujõulisemaks muutmisest karjamaa juurdeplaneerimise näol, sest see 6-tiinune metsamaa-ala on kõik tiheda metsaga kaetud, kus rohukasv metsa tiheduse tõttu väike. Kõigiti tundub, et siin on kerge käelligutusega riigimetsa kui riigi ja rahva varanduse arvel tehtud ühele inimesele väärtuslik kingitus, mida see inimene oma Eesti vabariigi loomise juures ülesnäidatud teenete poolest mitte teiste kodanikkude arvel õigustatud saama ei oleks. Kõige imelikum tundub see, et August Hammer ei ole mõni ilmamaata inimene, kellele riigimetsa andmine oleks põhjendatud ja vajalik eluaseme loomiseks. Tegelikult on August Hammer 2 koha — ostu- ja asundustalude pidaja Hageri vallas, milline tema valdamisesse kuulub, maa-ala suurus 50—60 tiinu välja teeb. Kui nüüd põllutöministri korraldusel veel niisugusele maaga varustatud inimesele 6 tiinu kõige ilusamat riigimetsa lisaks juurde antakse, siis jääb see kohalikele rahvale tõesti arusaamatuks mõistatuseks. Au-

gust Hammer'ist on teada, et tema oma koha nr. 78. krundil kasvavat metsa kultiveerimise alusel maha raiub ja müüb. Kas kavatakse selle uue riigimetsa osa andmisega temale jällegi uusi võimalusi metsahävitamiseks soodustada, mis on küllalt tasuv ettevõtte? Samal ajal, kui põllutööminister näeb vaeva August Hammer'i metsaga varustamises, jäetakse teiste asunikude õiglasel ja otstarbekohaselt põhjendatud kohapiiride parandamise palved lihtsalt tähele panemata. Sutlema asunduses on endised mõisatöölised, käsitöökohtade pidajad Jüri Uljaka, Hans Pahk, Johannes Oherd, Jaan Olup ja Anton Puusepp, kellel ei ole ühte lappi karjamaad — nende kohtade parandamiseks ei ole põllutööministeerium midagi korda saatnud. See kõik on kahesuguse mõõdupuu tarvitamine kodanikkude vastu, mis ühe teiste suhtes eesõigustatud seisukorda asetab ja mis õigusemõistega sugugi kokku ei käi. Ma arvan, mul ei tarvitse enam midagi ligi lisada sellele August Hammer'i metsa juurdelõike andmise loole, see kõneles ise enda eest. See illustreerib enam kui värvikalt, millisele libedale teele on asunud põllutööministeerium, andes asunikudele juurdelõikeid mitte seal, kus seda hädasti vaja, vaid koonduse ninameestele nende parteipoliitiliste teenete eest. Härra minister unustab nähtavasti, et kuigi üks koonduse liider põllutööministeeriumi eesotsas, sellega ometi öeldud ei ole, et põllutööministeerium on muutunud koonduse osakonnaks või filiaaliks. Seal on kindel vahe. Kõike kokku võttes võin sellepärast öelda, et ei riigimaade planeerimisel ettetulnud väärnähtuste ega tumedate maakoondamiste asjus antud seletused meie rühma ei rahulda.

P. Schütz (stp): Kui leidlik praegune põllutööminister on popsikohtade hävitamiseks abinõusid otsima, selle tõenduseks luban omale ette kanda ühe riigimaal asuva popsi palvekirjast põllutööministrile mõned üksikud kohad. Patküla Liival — see on koht, kus Emajõgi Virtsjärve jookseb — asub kalameeste küla. Seal on ühe kalamehe käes kasutada riigi hoone, vana rehi ühes juuresoleva elutoaga ja maalapiga, mida see kasutab juba 1919. a. saadik. 1925. aastal planeeriti sinna juurde veel krunt nr. 21, ja see kalamees kasutab seda kohta siimaani. Õnnetuseks asub aga selle popsikoha kõrval kohalik haridusseltsimaja ühes vastava maa-alaga. Nüüd on haridusselts leidnud, et see popsioon või tema eluhoone halvavat seltsi hoone esteetilist tunnet ning sellepärast põllutööministeeriumis samme astunud, et see popsikrunt liidetakse haridusseltsi krundi külge, et sellega popsi eluhoonest, mis seltsi hoonele võrdlemisi lähe-

dal asub, lahti saada, ja nüüd on põllutööminister otsustanud popsi eluhoone lammutada ja popsi käes kasutada oleva maa haridusseltsile anda, kuigi haridusseltsil juba varem oli tarvilik maa-ala kasutada. Oma palvekirjas kirjutab see kalamees põllutööministrile: Olen 77 aastane vanainimene, kes ühes oma perekonnaga ainult kalapüügist elatub, ja nüüd, kui minu eluhoone lammutatakse, olen sunnitud jõekaldalt lahkuma, sest minu eluhoone asub just jõekalda peal, ja sellega ühtlasi oma peatoidusest lahti ütles, kuna minul ühes perekonnaga peale kalapüügi muud peatoiduse ala ei ole.

Vaadake, inimesel on see koht ainukeseks eluülespidamiseks, ja nüüd, kus teatavad ringkonnad — ma ei tea, kes selle seltsi taga seisavad, tean aga, et seltsi esimees on kohalik taluperemees, kellel on isegi 3 suurt talu — kuulsin kohapeal, et sama peremees on pakunud krundi, mis kalamehelt-popsnikult ära võtta tahetakse, oma popsile, kes tema maa peal asub. Vististi selleks planeeritakse see krunt haridusseltsi krundi külge, et peremees saaks selle edasi anda oma popsnikule. Tahetakse krunt ära võtta, inimene peavarjuta jätta, ja see inimene ei saa omale eluülespidamist teenida. See ei ole ainuke nähtus, sarnased nähtused on igapäevaseks saanud. Meile tuleb märgukirju igalt poolt, et põllutööministeerium otsib igasuguseid abinõusid, et popsikohti hävitada. Selleks aga, et popsidele maid hakatakse andma, on vähe lootusi. Liival on 1925. a. saadik välja planeeritud ehituskrundid, need on aga tänini välja andmata, kuigi maapuudus väga suur on. Nii et ei ole lootust, et praegune valitsus või praegune põllutööminister popsile eluaseme kohti andma hakkaks. Enne maavalimisi katsuti küll sellekohast informatsiooni anda, kuid kui oleks kavatsus olnud popsidele maad anda, siis ei oleks endisi popse nende kohtadelt ära kihutama ja nende eluhooneid ära lõhkuma hakatud.

J. Fuks (as): Lugupeetud rahvasaadikud! Öeldakse, et aeg on raha, ja seda kallist aega Riigikogus pikkade vaidlustega raisata oleks vast otstarbekohatu. Kuid et siin on härra Gustavson'i poolt ette toodud asjaolusid, mis tõele ei vasta, siis pean selleks tingimata sõna võtma. Rkl. härra Gustavson omas arupärimise kõne sissejuhatuses riigimaadel asuvate popside maakorraldamise ja riigimaade planeerimisel ilmsikstulnud väärnähtuste kohta tähendas, et on natukene riskant rääkida väikesest inimesest — popsist — tänapäev, kus suured apetiivid on ristlemas meie vabariigi juhtvetes. Minu arvates vastupidi — riskant oleks

rääkida põllupidaja praegustest hädadest, majanduslikust kitsikusest ajal, kus Riigikogu kõnetooli pahempoolsed erakonnad on ohtrasti tarvitanud tööliste huvide lahendamiseks, ametnikkude olukorra parandamiseks, sealjuures hoopis kõrvale jättes meie riigi alustuge — põllumajandust ja põllupidajat tema igapäevase raske töö ja suurte muredega.

Härra rahaminister oma eelarve-kõnes tähendas, et põllupidajate seisukord on raske, põllusaadused odavad jne. On vaieldud selle üle, kumb on tasuvam, kas suur- või väikepõllupidamine, ja siin on isegi sotsialistliku tööliste partei tegelaste arvamisest lahku läinud. Härra Martna on pooldanud suurmaapidamist, härra Vain väikemaapidamist. Täna kuulsite, et härra Gustavson pooldab ühehobuse popsikohti, kuna aga härra Johanson'i arvates oleksid pidanud mõisad üldse jagamata olema ja endised parunid neid pidama. See on täiesti maitse asi. (L. Johanson stp: Sedaviisi võib üks joobnud aju aru saada.) Siin said ka kõik teised sedaviisi aru.

Juhataja K. Einbund: Rkl. Johanson, ma saan Teie vahelhüüdest aru kui haavavast vahelhüüdest Riigikogu liikmele, ja teen Teile märkuse. (L. Johanson, stp: Tol ajal, kui maseda ütlesin, oli härra Fuks joobnud).

J. Fuks (as): Härra Johanson ütles seda siin Riigikogus. Üks kurdab, pettunud olles asunikudest, kes mõisamaast lapikese kätte saades sotsialistidele selja pööranud, et mõisad oleksid võinud jagamata olla, parunid neid pidada — noh, siis poleks ju tõesti planeerimist olnudki, poleks juttu olnud mõisnikkudele tasumaksmisest, poleks mingisuguseid õigeid ega väärnähtusi ilmsiks tulnud, ja härra Gustavson poleks saanud ka nendest väikestest inimestest — riigimaa popsidest — kõneleda, sest siis oleks nende heakäekäik ära olenenud parunist. Tänu meie vahvale malevale ja õnnelikult lõppenud vabadussõja tagajärgele, on Eestis maareform läbi viidud, on heaks tehtud vägivald, mille alusel on tekkinud ja püsinud suurmaapidamine Eestis. Eestlane on saanud oma maalapikese, mille järele tema nii ammu on ihaldanud. Ja kui see maareform ei meeldi sotsialistidele, siis on nad ise süüdi, et nad omalajal popside eest ei seisnud. (J. Vain, stp: Meie seisame ju küll, aga ei mõju!) Teie oleksite pidanud Asutavas Kogus seisma, kus teil enamus oli, aga siis unustasite ära. (M. Martna, stp: Teie arusaamine enamusest laseb küll oletada, et härra Johanson'i arvamine õige on.) Igatahes pahemal tiival oli enamus.

Suurmaapidamise alla võiks ehk lugeda ka Eestis veel talusid, mille suurus 150—200 ha. Sarnaseid talusid on Eestis ja samas suuruses on mõisaid jagatud. Need suurmaapidamised on viimastel aastatel lohaka majapidamise, halbade aegade, kalli tööjõu ja odava põllusaaduste hinna tõttu oma majapidamiseaastad kahjudega lõpetanud. Elu käib oma loomulikku rada.

Paljud majapidamised, iseäranis suuremad, on hakanud oma kohti, kas tervelt või osadena ära müüma. Selle tõttu on maahind odav, ja isegi härra rahaminister tähendas, et vanade talude põllumaa ostmine on palju odavam, kui uudismaa tegemine. Et maahind alanenud, siis lepitakse popsiseaduse lahendamisel popside ja peremeeste vahel maahinnaga enamasti kokku. Lahendamist on komisjonidel ainult nendega, keda kaks äärmist voolu üles kihutavad — põllumeeste kogud ja sotsialistid. Sama lugu on ka nende äärmuste kihutusel tööandjate ja tööliste vahel.

Kui nüüd suurmaapidamise juures majapidamine ennast ei tasu, siis võiks praegusel ajal juttu olla väikepõllupidamise tasuvusest, ja ei oleks sugugi otstarbekohane sarnaseid tasuvaid, võiks öelda, eeskujulikumaid majapidamisi lõhkuda.

Härra Gustavson omas arupärimisekõnes tähendas, et Pärnumaal Orajõe vallas on Treiali talu jagamata jäänud, ja see olevat väärnähtus. Siin olevat süüdi ametnik — maamõõtja, kes mitte üksinda, vaid ühes naisega Treiali talus tervelt 6 nädalat pikki pulmi pidanud. Leiab, et see olevatki kurja juur. Oleks aga maamõõtja oma naisega Treiali talu maadest maaihaldaja Lauri pool elanud, poleks vist midagi halba olnud. Treiali talul on suur elumaja, palju ruume, ja ma arvan, tohiks loota, et ka härra Gustavson seda pooldab, et maamõõtjal töötamise juures projekteerimiseks ja muudeks kirjalikkudeks töödeks peab tarvilik ruum olema, kus segamata võiks töötada. Pealegi on Treiali talu pidaja mitte üksnes riigiametnikkudele korteri või öömaja suhtes vastutulelik olnud, vaid ka teistele. Treiali talul on 150 riivakamaalisel — mitte 175, nagu Gustavson ette tõi — kohal suured ja ajakohased hooned ja kõik majapidamise sissesead. Tegelikult peab Ehrman Treiali talu 1921. aastast tänini. Selle lühikese aja jooksul on tema suutnud kivisest kadakapõõsalisest karja- ja heinamaast 12 tiinu uudismaad põlluks juurde harida, olemasolevad põllud kividest puhastada, heinamaad kultiveerida, eeskujuliku sirgejoonelise kraavituse läbi viinud, põllumajanduslikke hooneid ehitanud, noore viljapuuaiasid asutanud jne. Lauri ja Treiali talu piiriks on Lemme jõgi, seega looduslik piir. Pahemal jõe kaldal

asuvad Treiali talu hooned, õue ja õunapuuaed, kuna paremal, just Treiali vastu, Lauri maa ja hooned. Hoonete vahe üheksa kuni kakskümmend sülda, seega selge, et Treiali talu maast, see on õuest ja viljapuuaiast, ükski maamõõtja ega komisjon ei saanud Laurile juurdeldõiget planeerida.

Samane lugu on ka Randvahi taluga. Juurdeldõike puhul oleks tulnud selle talu õu ja väljapääseteed Laurile planeerida. Lauril on eraomandus, mitte popsikoht.

Kõiki asjaolusid arvesse võttes on Laurile tema 1,24 t. ainult 1,30 hektaari heinamaad juurde planeeritud. Kui kingsepp peab oma liistude juurde jääma, siis peaks sepp ikka sepaks jääma. (Vahelhüüe keskeilt.) Teil vist ei ole enam, härra Oja, kaua oodata oma taluga, ega pruugi Teie siis minna sepa juurde.

Mis puutub asjaoludesse, nagu oleks Ehrman korjanud allkirju selleks, et talusid ei tükeldataks, sest neid olevat tarvis sugutakkude, -pullide ja -kultide „jõujaamaks“, nagu härra Gustavson ütles. See on ebaõige, Ehrman allkirju korjanud ei ole. Küll on aga korjatud allkirju 60 kuni 70 ümber ja palvekiri esitatud maakonna planeerimise komisjonile, milles palutud, et Treiali talu just „jõujaama“ pärast jagamata jääb. On ju aabitsatõde, et ilma sugutakkude, -pullide ja -kultideta karjapidamine ei edene. (L. Johanson, stp: Noh, ilma Teieta ka läbi ei saal!) Iga popsikoht neid jõujaamu aga ülal pidada ei jõua. Pullipidamine läheb maksma aastas umbes 25.000 marka, kuna lehm keskmiselt 20.000 marka sisse toob. Siis ei ole loomulik, kui iga pops hakkab pulli pidama, vaid põllumajanduses peab olema üks koht, kus vaesed inimesed teinekord seda „jõujaama“ tarvitavad.

Veel püüab härra Gustavson Treiali talu mittejagamist põhjendada härra Ehrman'i kuuluvusega asunikude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate koondusesse. Seal olla on iga asuniku, riigirentniku ja väikepõllupidaja õige koht. Üks õige põllupidaja ei saa eraomandust põlgav sotsialist olla, nagu seda on eksi-kombel kohaomanik sepp Laur, kes oma perekonnaga üks aktiivsematest sotsialistide tegelestest koha peal on. Erapooletuid kodanikke võiks tulega otsida. Mis puutub Ehrman'i kandideerimisse Riigikogusse, siis peaks härra Gustavson vähemalt teadlik olema, mitmendal kohal ta oli. Siis ei maksa tulla ja öelda, et ta olla kolmandal kohal olnud.

Mis puutub planeerimise töödessa Audrus, siis lubatagu siin kohalikke olusid selgitada. Pärnu lahe ääres Audru valla Kabriste ja Sarvi külades on terve mereäär täis kalameeste elumaju. Elumajade alla on peremehed maad

rentinud nii palju, kui talude seisukord seda on lubanud, sest kõik need mereäärsed kalameeste majad on peaaegu talude õues. Maad on kalamehed tarvitanud enamasti kartulimaaks ja mere „lämmuga“ väetanud, 12 talu maa peal, nagu härra põllutööminister ette tõi, oli üle 40 kalamehe ja popsi maja. Ei saa kuidagi kalamehi-käsitöölisi popsideks ristida, kuid neile tuli võimaldada eluasemekoht, ja seda on ka tehtud.

Arupärijale härra Gustavson'ile oli nagu komistuskiviks arupärimises Tiitsu talu, mille pidajaks Käsper, kes naabril, Ansomardi peremehel „naha üle kõrvade olla tõmmanud“ ja kelle talus „munaplaadi ja mett“ söödud, kõik ikkagi jälle põhjustel, et üks teine maamõõtja seal talus korteris olnud. Pean tähendama, et Audru valla Sarvi ja Kabriste külades ostutalusid ei ole, ja kui maamõõtja ei oleks võinud asjasthuvitatud riigirentnikkude ega ka popside pool korterit saada, oleks pidanud ta öömajale naabervaldadesse või 25 kilomeetrit Pärnu sõitma.

Mis puutub „munaplaadisse“, siis, austatud härra Gustavson, sarnaseid asju Riigikogu kõnetoolilt rääkida, mis üks väike, alla 8 a. vana tütarlaps ühel hommikul oma sõbrannale ehk rääkinud on, see ei oleks teie temperamendile vist mitte passilik, pealegi kus Teie teate, mis on maainimese munapraad või õigem külalise vastuvõtmise toit — tükk soolast sealiha pannil praetud ja kanamuna peale löödud.

Tiitsu talu suurus on umbes 26 tiinu, ja see on kolmes lahusolevas tükis. Koha peal on kolm popsi- ja kolm kalamehe kohta. Juba 1924. a. pööras kohapidaja Käsper palvega Pärnumaa riigimaadeüleva poole, et temale saaks antud koht Audru mõisas, tema kohaga aga Sarvi küla popsid ja kalamehed rahuldatud. Maakorralduse nõukogu otsustas palve jaa-tavalt, kuid põllutööministeerium ei tulnud sellele palvele vastu. Sarvi küla talude hooned on väga lähestikku ja põllud Vene hingemaale sarnaste küladena. Karjakasvatamise ja aedade tegemisega oli alati rääkimist. Loomulik, et maade korraldamise puhul tuli maid uuesti ja otstarbekohasemalt kruntida. Selle tagajärg on see, nagu härra põllutööminister oma vastuses tähendas, et kannatada on saanud Tiitsu talu pidaja härra Käsper — peab kõigi oma hoonetega külast välja Tiitsu, Ansomardi ja Kõrtsi talumaadest planeeritud uuele kohale asuma, ja ka selle koha ühtlust rikub 5 popsi-kohta. Tiitsu paremad õue- ja aiamaad lähevad kalameestele, Kõrtsi ja Ansomardi taludele. Härra Käsper, kes laima silmaringiga ja ärksam põllupidaja, trööstib oma ümberkolimist sellega, et tulevikus külast väljas vabam elamine ja edukam põllumajapidamine on. Mina isik-

likult pean ütlema, et härra Käsper ei tahaks Ansomardi kohale ümber kolida, vaid näeks healmeel, et temale antaks teine koht Audru mõisas, nagu see maakorralduse komisjonis lahendamisel oli.

Praeguseaja põhimõte peaks olema, et korrapäralisi ja eeskujulikke väikepõllupidamisi mitte popsikohtadeks teha, popse juurde luua, vaid vastupidi — popsikohad elujõulisemaks teha, selleks neile juurde planeerides talumaadest nii palju kui see võimalik, muu osa aga riigi tagavara ja metsamaadest. (A. Jõeäär, stp: See on üks mõistlik jutt!) Maaseaduse § 23. on sellekohaselt Riigikogus muudetud, ja see võimaldab popsidele juurdelõikeid teha.

Üldiselt paistab minule härra Gustavson'i arupärimine asjatu riigiametnikkude erapoolikuses kahtlustamine olevat. Andmete varal näitas härra põllutööminister oma vastamiskõnes, et see härra Gustavson'i arvamine millegagi põhjendatud ei ole.

Kui härra Gustavson tahab maamõõtjal naisega kooselamise maal ära keelata, samuti ehk ka naisel mehe külastamise või suvitamise, siis peaks härra Gustavson järjekindel olema ka teiste riigiteenijate ja veel enam enese suhtes, ja koos oma armulise teisepoolega asjasthuvitatud Sutlema metsaülega juures mitte külastama, kui asunik Hammer'ile antud karjamaa — metsa juurdelõike asja revideerimas käis.

Tööliste parteist härra Martinson olla käinud seda asja kohal järele vaatamas, vist ilma naiseta, ja tagajärjed on temal hoopis teised, kui härra Gustavson'il. Loodan, et härra Martinson seda asja täna selgitab. Härra põllutööministri vastusest ja läbirääkimistest on selgunud, et härrade Gustavson'i, Johanson'i ja Kärneri poolt esitatud arupärimises tähendatud riigimail asuvate popside maakorraldamisel ja riigimaade planeerimisel väärnähtusi ilmsiks tulnud ei ole ja sellepärast esitan liht üleminekuvormeli.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Vahelood, mis vahest lõbusad, vahest aga ka halenaljakad, ei huvita mind mitte. Kuid kogu sellest... (L. Johanson, stp: Vahelood on pornograafilised.)... Need mind ei huvita. (L. Johanson, stp: Mind ka mitte. — Naer.) Kuid rkl. Gustavson'i poolt ettetoodud andmed Harjumaal asunik Hammer'ile riigimetsast planeeritud juurdelõike asjas — minu arust enam kui tõsine. Kui lugu tõesti nii on, nagu rkl. Gustavson seda kirjeldas, siis tohiks väga paljudel Riigikogu liikmetest raske olla praegusel puhul liht üleminekuvormeli poolt hääletada. Siin ei ole tegemist ainult sellega, kas on põllutööminis-

ter üksikule asunikule metsa juurde planeerinud tema nõuete kohaselt või mitte, vaid siin on tegemist ilme ka juhtumisega, kus riigimetsade arvel võetakse kasumetsa ja antakse seda üksikutele inimestele, ilma et riigi metsamajanduse huvisid oleks silmas peetud. Millega siis meil lugu lõpeb, kui maaseaduse täiendamise seaduse § 23. juures ära kaotatud märkuse tühja kohta selleks kasutatakse, et niisugusel kujul meie riigimetsi likvideerida aidata! (A. Anderkopp, tõer: Päriss õige!) Selles mõttes ei ole see märkus mitte ära kaotatud. — Kui seda märkuse ära kaotamist nii kasutatakse, siis on meil esimene tarve selleks, et meie selle märkuse uuesti jälle maksma paneme selles mõttes, et kui antakse riigimetsast juurdelõikeid ära, siis peab riigimetsadele vastav maa-ala juurde määratama. Muidu ei tea meie, kui kaugemale meie oma riigimetsa pidamisega jõuame! Kõigis kultuurriikides on praegu käimas vool ja tõsine püüe — juurde kasvatada riigimetsi, laiendada riigi metsaalasid. Kui meil aga maaseaduse täiendamise seadust selles mõttes hakatakse käsutama, et riigimetsa-ala vähendamisel ühtlasi kasumetsa maharaiumisele määratakse, millega see siis peab lõppema!? (M. Juhkam, tõer: Ta lubas seda Hammer'ile, seda ütles ta päriss selge sõnaga.)... See rahuldab vahest üksikuid, aga ega see meie riigi metsamajanduse huvides ei ole. Sellepärast oleks minu arust väga tarvilik, et selles asjas meie täie selguse saaksime.

Kui põllutööministril oma teguviisi põhjendamiseks vastavaid andmeid ei ole ette tuua, siis peavad Riigikogu liikmed selle järgi oma seisukoha valima. Nii on praegu võimatu seda arupärimist liht üleminekuvormeliga likvideerida. Peaks võimaldatama, et põllutööminister täiendavalt esineks seletustega, nii et need kahtlused Riigikogu liikmete meelest kõrvalduksid.

Sellepärast panen ette, praegu arupärimine päevakorrast ära võtta kuni järgmise arupärimis-koosolekuni, kus põllutööministril võimalik oleks täiendavaid seletusi anda.

L. Johanson (stp): Mina olen seni keeldunud härra Fuks'i poolt algatatud nende minule suhu pandud väidete peale reageerimast sellepärast, et ei pea korralikuks sarnast talitusviisi, nagu härra Fuks seda endale on lubanud. Ja teiseks ei ole selleks pidanud kohaseks Riigikogu kõnetooli. Piirdun vaid sellega, et seletada, mis ma ütlesin. Ma olen öelnud, et kui selleks tarvis oli maareformi, et uuesti koonduse läbi asutada uusi mõisaid, siis oli see maareform küll otstarbetu. Seda olen öelnud siin ja igal pool, kus mul selleks juhust on olnud. Ma ei pea õigeks, et nüüd, kus

maareform on läbi viidud selleks, et väike-
maapidamisi luua, katsutakse suurmaapida-
misi sisse seada nii, nagu seda olete teinud II
Riigikogus. Ei ole rahvale teadmata, kuidas
II Riigikogus suuremate talunormide eest
võitlesite, kuidas 75 ha tahtsite anda. Teie
seda siis täiel määral teostada ei saanud, olite
ju vastu seina surutud. (Vahelhüüded:
Palju meid II Riigikogus siis oli!) Kui
palju Teid oli? Sedavõrd suur hulk küll, et
teie ilmet avaldada suutsite. Mida räägib ka
teie põllutöoministri tegevus Hammer'ile maa-
ja metsalahmaka andmise näol? Seda, et need
härrad võiksid omale taskuraha teha ilumetsa-
dest, nagu seda härra Tief'i ja mõne muu suhte
teame. Ei saa ajalugu käänata ja väänata,
olguigi et härra Fuks siin niisuguseid ilusaid
ettelugemisi pulliühisustest jne. peab. Teie
ei saa salata seda, et maareformi ettevõtmine
on ikkagi sündinud meie erakonna abil. Kes
II Riigikogus popside vastu üles astusid, need
olid teie esitajad. Teil tarvitseb vaid lehitseda
stenogramme ja sealt leiate, missugused pop-
side vastased seisukohad teil seekord olid.
(J. Fuks, as: Popsid unustasite teie ära!)
Teil ei tarvitse kohvijuttudega hakata seda
auku täitma, mis oma tegevusega olete järele
jättnud.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Tõnisson'ilt
on ettepanek, läbirääkimised katkestada ja
kuni järgmise arupärimis-koosolekuni edasi
lükata.

Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Fuks'il.

J. Fuks (as): Faktilise märkusena pean
tähendama, et meil ei ole tegu siin mingisuguste
kohvijuttudega, vaid nende juttudega, mida
härra Johanson Riigikogus ette kandis ja mida
ka härrad Oja, Kask ja Laur tähendasid, et mõi-
sad oleksid pidanud jagamata olema ja parunid
neid pidama. (L. Johanson, stp: Ei, nii
ma ei öelnud!)

Juhataja **K. Einbund**: Asun rkl. Tõnis-
son'i ettepaneku hääletamisele. (Hääleta-
takse.) Nähtava enamusega on ettepa-
nek vastu võetud.

Et koosolek üle kahe tunni kestnud, kuu-
lutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12.10 min.

Pärast vaheaga jätkub koosolek kell 12.30
min.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Juhataja **K. Einbund**: Riigikogu
koosolek kestab edasi.

16. Riigikogu järgmise koosoleku aja ja päevakorra kindlaksmääramine. Abiesimees **R. Penno**: Juhatus nimel
teen ettepaneku, määrata
täna kell 5 pärast lõunat
koosolek järgmise päeva-
korraga:

1. Riigiteenijate haigus-
kindlustusseadus — II lugemisel.

2. Kohtupristavite taksi seadus — III lu-
gemisel.

3. Riigiasutustes eraisikutele- ja asutustele
maaplaanide, hindamise- ja piiridokumentide
valmistamise ja õigekstunnustamise seadus —
II lugemisel.

4. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve
1927./1928. aastaks — II lugemisel.

5. Põllumajapidamiste metsaga varustamise
seadus — I lugemisel.

6. Üüriseaduse muutmise ja osalise kao-
tamise seadus — üüriseaduse komisjoni ette-
panek.

7. Palga alammäära seadus — sotsiaalko-
misjoni ettepanek.

8. Uute linnade tuluallikate suurendamise
ajutine seadus — omavalitsuse komisjoni ette-
panek.

9. Eluaseme seadus — maakomisjoni ette-
panek.

10. Riigi majapidamise aruande komisjoni
esitis riigikontrolöri aruande kohta o./ü. „Reva-
lise“ asjas.

11. Riigikogu valimise, rahvahääletamise
ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus —
rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

12. Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi
seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

13. Tallinna Raekoja platsi korraldami-
seks kinnisvara sundvõõrandamise seadus —
üldkomisjoni ettepanek.

14. Rahukohtu trahviseaduse täiendamise
seadus — üldkomisjoni ettepanek.

Juhataja **K. Einbund**: Juhatus
liikme Penno poolt on ettepanek, täna, nelja-
päeval, kell 5 p. l. ära pidada Riigikogu koos-
olek ettekantud päevakorraga. Sellejuures
tuleb arvesse võtta, et esimese ja teise päeva-
korra-punkti juures vastav parandus tuleb
teha, kui need päevakorra-punktid käesoleval
koosolekul I ja II lugemisel vastu ei võeta.
Ühtlasi tuleb arvesse võtta, et kui käesoleva
koosoleku päevakorra-punkt 16. läbi ei lähe,
tuleb see järgmise päevakorra alguses, kui
kiire seaduseelnõu, juhatus ettepanekul täien-
davalt päevakorda võtta.

Panen juhatause liikme ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

17. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul
M. Kurtschinsky,
B. Baranin'i,
B. Oja' ja
A. Schulbach'i arupärimisele läbiotsimise kohta Riigikogu liikme korteris.

P. Baranin (vn): Господа депутаты! В виду того, что приговор по Печерскому процессу в окончательной форме еще не объявлена и нам недостает некоторых данных, предлагаю прения относительно ответа правительства на наш запрос снять с порядка дня сегодняшнего заседания.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Baranin teeb ettepaneku, päevakorra-punkt 15. päevakorrast ära võtta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

18. Riigiteenijate ja -töölise ühekordse palgalisa seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Loosalu** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri.

Riigiteenijate ja -töölise ühekordse palgalisa seadus.

Aruandja **J. Loosalu** (loeb):

§ 1. Kõigile riigiteenijatele, õpetajatele ja koolinõunikkuudele, kes riigikassast palka saavad ja kes teenistusse võetud vähemalt 1. jaanuarist 1927. a., makstakse ühekordset palgalisa poole kuupalga suurus.

H. Martinson (tp): Et mina nüüd tõsiselt seda riigi kandejõudu võtan ja heameelega näeks, et riigikassal vähem väljaminekuid oleks, sellepärast kordan mina oma teisel lugemisel tehtud ettepanekut § 1. juurde, mis järgmiselt kõlab: „Kõigile riigiteenijaile, kes riigikassast vähem kui 15.000 marka kuus palka saavad ja kes teenistusse võetud vähemalt 1. jaanuarist 1927. a., makstakse ühekordset palgalisa poole kuupalga suurus.“

Juhataja **K. Einbund**: Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. (H. Martinson, tp: Ära luges.) Nõutakse häälte äraluge-

mist. Panen veel kord hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 23 häält, vastu 26, seega on ettepanek tagasi lükatud. (H. Martinson, tp: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Poolt on 20 häält, vastu 39, erapooletuid 7, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen § 1. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 1. vastu võetud.

Aruandja **J. Loosalu** (loeb):

§ 2. Kõigile riigiasutuste ja -ettevõtete töölisele, kes väljamaksupäeval teenistuslikus vahekorras ja kes 1926./27. eelarve-aasta kestel kuni väljamaksupäevani olnud vähemalt 6 kuud riigiasutuste või -ettevõtete teenistuses, makstakse ühekordse palgalisana: 1.000 marka neile, kes ei ole õigustatud saama perekonna-abiraha, ja 1.250 marka neile, kes on õigustatud saama perekonna-abiraha.

H. Martinson (tp): Et see liiga ebaõiglane tundub olevat, kui ühele antakse pool kuupalka, ja teistele — töölisele — ainult 1.000 marka lisapalgana, siis teen § 2. juurde järgmise parandus-ettepaneku: „Kõigile riigiasutuste ja -ettevõtete töölisele, kes 1926./27. eelarve-aasta kestel kuni väljamaksupäevani olnud vähemalt 3 kuud riigiasutuste või -ettevõtete teenistuses, makstakse ühekordse palgalisana 3.000 marka; neile töölisele aga, kes on õigustatud saama perekonna-abiraha, makstakse ühekordse palgalisana 4.000 marka.“

B. Eilman (stp): Kordan II lugemisel tehtud ettepanekut: võtta kuue kuu asemel 1. jaanuarist 1927. a., ning teiseks, võtta 1.000 marga asemel 2.000 marka ja 1.250 marga asemel 2.500 marka.

Juhataja **K. Einbund**: Panen rkl. Martinson'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Nüüd panen hääletamisele rkl. Eilman'i esimese ettepaneku, 6 kuu asemel võtta 1. jaanuarist 1927. a. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen hääletamisele rkl. Eilman'i teise ettepaneku — 1.000 marga asemel võtta 2.000 marka ja 1.250 asemel 2.500. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen hääletamisele § 2. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 2 vastu võetud.

Aruandja **J. Loosalu** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 3—6.

§ 3. Paragrahv 1. ja 2. tähendatud palgalisid makstakse välja Vabariigi Valitsuse poolt kindlaksmääratud tähtajal.

§ 4. Paragrahv 1. ja 2. tähendatud palgalisa kulud kaetakse vastavatest tasude krediidide ülejääkidest või 1926./27. a. lisa-eelarve nr. 3. korras selleks määratud krediididest.

§ 5. Käesoleva seaduse alla ei kuulu välisesindused kui ka väljamaale õppustele komandeeritud, kelle palk on normeeritud selle riigi, kus õppustel viibitakse, normide kohaselt. Samuti ei kuulu selle seaduse alla oma põhikirja alusel töötavad ja põllumajanduslikud riigi-ettevõtted.

§ 6. Käesolev seadus hakkab maksma tema avaldamisega „Riigi Teatajas“.

Juhataja **K. Einbund**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

Aruandja **J. Loosalu**: Arvesse võttes, et see seadus sisuliselt ja teksti poolest sama iseloomu, milliseid varem on vastu võetud, ja et tema rutuline on, teen ettepaneku, ta maksma panna redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

19. Riigiteenijate haiguskindlustusseadus — I lühe misel. Sotsiaalkomisjoni aruandja komisjoni abiesimees **A. Schulbach**: Riigiteenistuse § 23. põhjal korraldatakse

riigiteenijatele ja nende perekonna-liikmetele arstiabi ja pension sellekohase eriseaduse alusel. Kuna riigiteenijate koosseisude seadus hakkab maksma 1. aprillist, siis peab ka vastav eriseadus maksma hakkama 1. aprillist. Selle nõudmise täitmiseks on Vabariigi Valitsuse poolt esitatud käesolev eelnõu, mis sotsiaalkomisjoni poolt läbi vaadatud ja vastuvõtmiseks esitatakse.

Seni oli riigiteenijatele arstiabi kindlustatud ajutiste kodukorra määrustega, mis vastu

võetud 6. veebruaril 1920. a. Nagu valitsuse esitaja sotsiaalkomisjonis seletas, olid need määrused vastu võetud kiires korras ja sellepärast loomulikult tuli nende juures palju puudusi ette, mida käesoleva seaduseelnõu juures püüti kõrvaldada. Valitsuse poolt sotsiaalkomisjonile esitatud andmete järgi selgus, et riigiteenijatele arstiabiandmine on 1925. a. maksma läinud — 72.146.000 marka. Sellejuures juhtis valitsuse esitaja tähelepanu selle peale, et see arstiabi, kui teda võrrelda riigiteenijate palkadega, teeb keskmiselt välja 3% palkadest. Kui võrrelda seda protsenti vastavate protsentidega haigekassades, siis selgub, et riigiteenijate juures ta väiksem on, kui haigekassades. Nii näiteks Tallinna haigekassa vastav protsent 4,2%, Tartus — 4,5%, Rakveres — 4%. (A. J ü r m a n, põl: S e a l o n p a l g a d v ä i k s e m a d!) Seal on palgad loomulikumalt väiksemad, selle peale tahan ma ka tähelepanu juhtida, aga valitsuse esitaja tegi järelduse, et riigi poolt korraldatud arstiabi kallimaks ei lähe, kui haigekassades. Riigikogu komisjonis juhiti tähelepanu selle peale, et meie arstiabi korraldusel mõnesugused puudused on olnud, mis sellest selgub, et meil see protsent, mis välja teeb antud arstiabi summa riigiteenijate palgasummast, mitmesugustes ministriumides väga mitmesugune on. See näitab, et kõigis ministriumides ühtlaselt ei valvata selle järele, et arstiabi ettevaatlikult tarvitataks. Kui võrdleme arstiabi peale läinud kuludesummat palgasummaga, mis riigiteenijad on saanud üksikutes ministriumides ja mis kõigis ministriumides kaunis ühtlased peaksid olema, leiame, et vastav protsent mitmesugustes ministriumides on järgmine: haridusministriumis kõige madalam — 0,5%, välisministriumis — 1,8%, töö-hoolekandeministriumis — 2,7%, siseministriumis — 3,6%, põllutöoministriumis — 4,01%, riigikontrollis — 4,2%, kohtuministriumis — 4,2%, teedeministriumis — 4,5%, Riigikogu — 4,5%, kaubandus-tööstusministrium — 4,6% rahaministrium — 5,5%, Riigivanem ja riigikantselei — 6,3%.

Nii näeme, et see protsent ühtlane ei ole. Kui võtame üksikud ametkonnad, siis leiame, et mõnes ametkonnas on see protsent veel kõrgem, näiteks piirituse monopolis teeb arstiabi summa maksetavatest palkadest välja 1927./28. a. eelarve järgi 13,2%, 1925. a. kulude järgi kõrgem, koguni 15,4%. Valitsuse esitaja ei saanud Riigikogu komisjonis täpselt seletada, millest see mitmesugune protsent oleneb. Kuid komisjonil oli arvamine, see tuleb sellest, et mitmes ametasutuses on korraldus mitmekesine. Alla kriipsutati komisjonis ka

seda, et meie arstiabi teeb kallimaks usaldusarstide instituut. Meil ei või riigiteenija mõnes asutuses muidu teise arsti poole pöörata, kui usaldusarsti loal, ja sellest tekkinud arved riigiteenijale väljamaksmiseks peab usaldusarst aktsepteerima. Sel kombel peab inimene, kes arstiabi tahab saada, tervelt kolm korda arsti poole pöörama. Esiteks kui ta vajab eriteadlast-arsti, peab ta selleks loa saama usaldusarstilt, ja kui eriteadlane on rohusedeli välja kirjutanud, peab riigiteenija uuesti pöörama usaldusarsti poole. Nii siis — 3 visiiti tuleb teha ühe haiguse pärast. Teiselt poolt paistis selgesti välja, kui hakati võrdlema eelarve üksikuid summasid, et mõnel pool väga väikeses ametkonnas oli palgatud usaldusarst, ning just selle usaldusarsti palk tegi arstiabi kalliks, selle peale vaatamata, et riigiteenijad võib olla arstiabi vähe tarvitsid. Nii on arstiabi üksikutes kohtades kalliks läinud mitte sellepärast, et süüdi oleksid riigiteenijad, vaid süüdi on teatud määral korraldus. Et korraldust paremaks teha jõudis komisjon valitsuse ettepanekul otsusele, et tuleb usaldusarsti instituut ära kaotada, ministeeriumis seatakse nimekirjad kokku arstidest, kes valmis oleksid ministeeriumi poolt väljatöötatud alustel arstiabi andmist enese peale võtma ja pannakse need nimekirjad ministeeriumides ülesse. Riigiteenijal oleks siis õigus pöörata sarnase arsti poole, kuna arstile visiit maksetakse välja ministeeriumi poolt ülesseatud normide järgi. Sellejuures oli ministeeriumi esitaja arvamusel, et kui usaldusarst ära jääb, siis võib arstiabi tarvitamisel liialt minimeerida, kuritarvitusi ette tulla. Üksikud riigiteenijad võivad hakata iga tühise asja pärast arsti tarvitama ja tema poole pöörama. Et nüüsgust nähtust ära hoida, selleks oli esitatud Vabariigi Valitsuse poolt ettepanek, mis ka komisjoni enamuse poolt heaks kiideti, et arstiabikuludest üks osa jääks riigiteenija enese kanda, nimelt arstiabi juures 25% ja rohukuludest 50%. Sellejuures ei oleks kõik arstiabi riigiteenija enese poolt osaliselt kantav, vaid ainult see arstiabi, mida antakse riigiteenijale kodus ja haigemajas, kuna teised arstiabi-visitid, nagu esimene abi, ambulatoorne arstimine ja sünnitusabi riigiteenijaile täiesti maksuta on. Selle vastu, et üks osa arstiabi-kuludest riigiteenijate eneste kanda jääb, vaidles teine osa komisjoni liikmetest, kes näitas, et see korraldus riigile kuigi tuntavat kokkuhoidu ei anna. Teiselt poolt aga ei ole arstiabi sarnane, mida inimesed löbu pärast tarvitavad, ja samuti ei ole kokkuhoid arstiabi-kulude pealt produktiivne. Igas riigis on tähtsamaks varanduseks rahva üldine tervis. Sellepärast püütakse igas riigis arstiabi

korraldada kõigile rahvakihtidele võimalikult maksuta. Teiselt poolt ei korralda riik oma teenijaile arstiabi sugugi heategevuse põhimõttest välja minnes, vaid puht omakasu põhimõttest. On selge, et kõigis maades riik oma palkade poolt ei suuda võistelda eraettevõtetelega. Eraettevõtted suudavad palju rohkem palka maksta, kui riigiasutused. Sellepärast on sunnitud riigiasutused oma teenijaile mitmesuguseid soodustusi andma, mis neid riigiteenistuses seoksid, iseäranis soodustusi arstiabi näol ja pensioni näol.

Teiselt poolt on selge, et riigiteenija peab töövõimeline olema, ja et iga uue riigiteenija väljaõpetamine läheb riigile palju maksma. Iga uus õppimatu teenija võib palju segadusi töös sünnitada, kuna vilunud tööjõud võib kolmekordse töö ära teha.

Sellepärast vaidles komisjoni teine osa selle vastu, et üks osa arstikuludest tahetakse riigiteenija enda kanda jätta. Kuid komisjoni enamuse tegi otsuse, mis Riigikogule vastuvõtmiseks on esitatud.

Selle seaduseelnõu juures peatus komisjon pikalt, vaieldi palju ja tehti palju parandusi. Kõige selle pika arutuse järeldused kujunesid lõpuks sarnasteks, et ükski komisjoni liikmetest ei olnud lõputulemustega rahul. Selle tõttu tuli aruandmine komisjoni juhatuse peale. Kõik puudused aga, — mõni neist on isegi seletuskirjas ära näidatud, — on niisugused, mida võib Riigikogu koosolekul parandada.

Arvesse võttes seda, et see seaduseelnõu on kiire iseloomuga, teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

P. J ä r v e (põl): Austatud Riigikogu liikmed! On üsna loomulik, et riik oma teenijate eest hoolitseb ja neile paremad elutingimused loob. Kuid riik ei seisa koos mitte ainult ametnikkudest ja teenijatest — olgugi, et nende tööd vääriliselt riiklikus elus hinnata tuleb — vaid peale nende on veel teisi kodanikke, kellel samuti kohustused riigi vastu kanda on ja kelle elutingimused sugugi lähedamad ei ole, isegi viletsamad on, kui riigiteenijail. Sellepärast oleks ka neil täielik õigus arstiabi ja toetuse peale. Senikaua aga, kui meil seda toetust võimalik ei ole kõigi kodanikkude kohta maksma panna, peaksime meie ka riigiteenijate suhtes tagasihoidlikumad olema ja mitte laiutamise peale välja minema. Juba valitsuse poolt esitatud eelnõu... (M. M a r t n a, stp: Arstiabi on laiutamine?) ... oli mõnes punktis liig laialauluslik, näiteks sünnituse ja surma puhul toetuse määramises. (M. M a r t n a, stp: K a s s ü n n i t a m i n e o n k a l a i u t a m i n e?) Sün-

nitamise puhul oli ette nähtud, et riigi iga naisteenija ja iga riigiteenija naise sünnitamise puhul iga elusaltsündinud lapse pealt on määratud ühekordne toetus kahekordse kuu-palga suuruses, surma korral — ühe kuu-palga suuruses. (L. Johanson, stp: Kas siis ainult surnute eest oleks tulnud maksta. — M. Martna, stp: Kas see oleks laiutamine või kitsendamine. T. Kalbus, tõer: Härra Järve, sünnitamine on laiutamine ja suremine koosnendamine.) Ma ei ole öelnud, et sünnitamise oleks laiutamine. Kuid komisjon on seda seadust mõnes paragrahvis veelgi laien-danud, näiteks perekonnaliikmeteks loetavate isikute arvu suurendamisega. Peale nende perekonnaliikmete, mis valitsuse eelnõus olid tähendatud, on veel sisse võetud komisjoni poolt ka abikaasa eelmisest abielust ja väljas-pool abielu sünninud, kui ka adopteeritud lapsed. Valitsuse eelnõus ei ole neid ette nähtud. Samuti olid valitsuse eelnõus ette nähtud riigiteenija vanemad, komisjon võttis juurde veel vanemate vanemad, peale selle riigitee-nija töövõimetud vennad ja õed.

Peale selle tuleks selles seaduses riigitee-nijate mõiste kooskõlastada riigiteenistuse sea-duse ja koosseisude seadusega, sest on veel üks seaduseelnõu komisjonis arutamisel, mis käib riigitöölise kohta, ja sellepärast võiks riigi-ametnikkude kohta käivad seadused kooskõlas-tada riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seadusega.

Sel kujul, nagu see seaduseelnõu komisjoni poolt esitatud, ei ole ta vastuvõetav. Meie rühm teeb teisel lugemisel vastavad parandu-sed, ja ma loodan, et Riigikogu need vastu võtab, siis saaks seda asja kuidagi korraldada. (T. Kalbus, tõer: Ei võta!)

Töö - hoolekandeminister J. Masing: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigiteenijate haiguskindlustusseadus on kiire iseloomuga selle tõttu, et ta tuleb 1. aprilliks maksma panna, muidu jääb riigi-teenijatele arstiabiandmise küsimus õhku rippu-ma. Ei saa salata, et sellel seaduseelnõul on palju nõrku külgi. Teisel lugemisel esineb Vabariigi Valitsuse esitaja mõningate parandus-tega. Kuid mina pean praegu oma kohuseks põhimõttelikult mõne sõnaga puudutada riigi-teenijatele arstiabiandmise küsimust.

Haiguskindlustusseadus peaks olema sar-nane, et tema looks arstiabiandmises kindla, ühtlase süsteemi, ja et ta võimaldaks riigi-teenijatele saada paremat arstiabi, mis meie oludes ka võimalik, ning et ta oleks riigitee-nijatele täiesti tasuta, ja et ta sellejuures

nõuaks riigikassalt võrdlemisi vähem kulusid. Kuid mina pean tähendama, et meie selle seaduseelnõuga neid põhimõtteid teostada ei saa, sest siin puudub täiesti ühtlane süsteem. Arstiabi korraldamine ei lähe välja teatud kes-kkohast, vaid iga ministeerium, iga ametkond korraldab selle seaduseelnõu järgi arstiabi-andmist oma ette. On tahetud ära kaotada usaldusarstide instituut, kuid selle seadus-eelnõuga ei saada ka seda kätte. On juh-tumisi, näiteks töövõimekaotuse protsendi kindlakstegemisel ja paljudel teistel juhtumistel, kus tuleb pöörata usaldusarstide poole. (M. Martna, stp: See peab juba eriteadlane olema!) Ei saada ka seda kätte, et riigi ametkonnad rippumatuks saaksid linna-, maakonna- ja politseiarstidest. Ühesõnaga, siin on täielik killustus, mis teeb raskeks kantseleitöö ja nõuab kulusid. Riigiteenijatele arstiabiandmine tuleb seada teisele alusele. Tuleks luua kindel võrk riigiteenistuses olevatest arstidest-eritead-astest, kes annaksid riigiteenijatele arstiabi, niihästi ambulatoorilist kui ka kodus, kes täidaksid ühtlasi kõiki usaldusarstide kohustusi ning korraldaksid kõiki arstiabiküsimusi, mis puutuvad riigiteenijaid. Need arstid töötaksid kindla kontrolli all. Ei ole kahtlust, et sarnasel viisil saaks arstiabiandmine korralikum ja tuleks ühtlasi riigikassale odavam. Kahtlemata tuleks ta palju otstarbekohasem, kui praegune vaba arstide valik, kus igasugused kuritarvitused võimalikud. (M. Martna, stp: Kas see süsteem on juba kuskil maksev?) Ta on maksev ka meil Eestis, näiteks teedeministeeriumi alal. (M. Martna, stp: Noh, teedeministeerium ei ole ju riik.) Kui ametkondadel on võimalus ühiselt korraldada näiteks ambula-tooriume, siis olen kindel, et niisuguseid ühisel jõul korraldatud ambulatooriume on võimalik varustada teaduse viimaste nõuete kohaselt ning igasuguste abinõudega. Niisu-guse põhimõtte seisukohalt välja minnes on arstiabiandmine kindlasti otstarbekohasem kui praegu, kus jäetakse see iga ametkonna oma otsustada.

Kuid ma ei taha sellega öelda, et käesolev seadus ei tuleks maksma panna. See tuleb tingimata teha, sest muidu jääb see küsimus üldse õhku rippuma ja ei oleks mingisugust alust riigiteenijatele arstiabi anda. Kuid see seadus tuleb lähemas tulevikus muutmisele ning arstiabiandmine ümberkorraldamisele otstarbekohasuse seisukohalt. Kui aga see korraldus siiski niipea läbi ei lähe, siis oleks minu arvates tarvilik arstiabiandmist rajada haige-kassade alusele. See oleks ikkagi otstarbeko-hasem, kui praegune viis.

E. Pesur (tp): Käesolev seadus on õieti haiguskindlustusseadus, kuid praegusel korral ei vääri ta seda nime, sest igasugused võimalused, mis riigiteenijat kindlustaksid, on kõik ühes kui teises kohas maha kärbitud. Nii näiteks on jäetud riigiteenija enese kanda 50% arstiabi-kulusid väiksemal haigusejuttumisel. Mis oleks aga selle tagajärg? Kas jõuab iga riigiteenija sarnasel korral üldse arsti tarvitada? Tagajärg oleks see, et väikesed haigused võiksid arstimata kasvada kestvaateks haigusteks ja selle kärpimise tõttu suureneksid kulud.

Ei ole haruldaseks nähtuseks, et distsiplinaar korras § 17. p. 3. põhjal kohtadelt ametnikke vabastatakse ilma põhjusega. Muidugi, ühel korral ei meeldi teenija nägu ülemusele, teisel korral ei ole alamteenija küllalt alandlikult oma isanda ees tervitades selga küüru tõmbanud, mitte küllalt kaugelt mütsi kergitanud, või jälle naisteenija ei ole küllalt vääriliselt austada osanud ülemuse ettepanekuid. Peale selle on ülemustel „onupoegitütred“ ja tuttavaid, kellel terroriseeriv mõju oma kaasteenijate peale on. Nii on sarnaseid „onupoegitütred“, kes igasuguste valedega maha saavad oma kaasteenijate suhtes. Muidugi neid hinnatakse, need saavad ülemusele „pailapseks“, ja kaasametnik, kartes kohta kaotada, väriseb ülemuse „pailaste“ ees ja on sunnitud sarnaste „pailastega“ arvestama. Luuakse õhkkond, kus raske kohuseid täita, sarnased ülemuse protesheed aga uhkustavad, öeldes: minu armust veel olete koha peal, kui tahame saate „hundipassi“. Ja kui siis keegi julgeb vastu hakata, vallandatakse see silmapilkselt haiguskindlustusseaduse § 17. p. 3. ettenähtud korras.

Peale selle tahetakse ette pandava seaduseelnõuga ühtlaselt ja ühesugusel määral kõiki riigiteenijaid kindlustada nii sünnitamise kui surma puhul. Kuid see ühtlus on petlik ja ainult näilik. On riigiteenijaid, kes palka saavad 6.000 marka kuus, kuid on ka teisi, kelle palgamäär tõuseb üle 40.000.— See vahe ei ole väike. Ühed peavad leppima poole kõhutäiega, kuna teised luksuse ja teab kõik missuguse eksistentsmaksimumi osaliseks saavad. Kui nüüd esimestele ja viimastele tahetakse ühtlaselt toetust anda, siis kasvaks palkade vaheline ülekohus seda suuremaks. Ja toetusraha seaduse vastuvõtmisel ette pandud kujul oleks valus pilge enamikule riigiteenijatele, see on neile, kes alla elatismiinumumi palka saavad. See oleks riigiteenijate eluvajaduste ignoreerimine, halva ja pahura omaniku alamtöölise piitsutamine, kuna kõrgemale ametnikule meelitavalt vastu tullakse. Seda ülekohut võiks vähendada, pehmemdada, kui

toetusraha riigiteenijatele niisugusel määral antaks, et kuu sissetulek ühes toetusrahaga kõigil ühesugune oleks, ja et see summa ei tohiks mingil tingimisel ületada kahekordset elatismiinumumi. Kõigil ettetoodud põhjustel ei saa Eesti tööliste partei Riigikogu rühm eelnõu praegusel kujul vastuvõetavaks pidada, kuid II lugemisel esinen vastavate parandustega.

L. Johanson (stp): Mina ei taha seaduse sisu juures peatuda, vaid puudutan seda kommet, mis meil hakkab läbi lööma. Seni nägime, kuidas valitsuse koalitsiooni rühmad teevad valitsusele opositsiooni, aga täna jõudsi me uue sündmuseni. Valitsus esitab eelnõu, valitsuse poolt esitatud eelnõu vaadatakse läbi, esitatud süsteem jääb muutmata ja siis tuleb valitsuse liige ja ütleb, et eelnõu ja selles läbiviidud süsteem ei rahulda, usaldusarsti instituut tuleb sisse seada — ta on minu teada ka praegu—, eelnõu tuleb parandada, muidu ei ole see vastuvõetav. Armas taevas! Kui niiviisi hakatakse meil asju ajama ka valitsuse poolt, siis on teadmata, missugusesse ummikusse meie lõpuks jõuame. Valitsusel peavad ometi eelnõu esitamiseks kindlad seisukohad olema ja neid seisukohti ei või ometi kahe-kolme-nelja nädala jooksul kui vanu kindaid vahetada. Kui tunnistatakse, et valitsuse poolt ette pandud süsteem hea ei ole, siis tuleks leida midagi, mis parem, ja kui paremat ei leita, siis jäetagu vanagi alles. (J. Holberg, põl: See endine kord on seadusevastane.) See on seadusevastane! Mina tean, et see ei ole õige kord, aga valitsus oleks pidanud esitama sarnase eelnõu, mis talle vastuvõetav on. Muud temalt ei nõuta. (A. Sternfeldt, krst: Ega see minister ei ole esitanud!) Selle ministri ajal võeti seadus lõpulikul kujul vastu. Sellel ministril oli võimalik teha parandusi komisjonis. Olid kõik võimalused selleks ja palju aega, et seda asja parandada, kui minister seda kindlasti sooviks. Komisjonist läheks see küsimus opositsiooni pärast ruttu, paari päeva pärast läbi. Ainult valitsust toetavad rühmad on need, kes seda seadust surnuks räägivad ja kes kalkuleerivad, et võib olla, võib vahepeal ümber mõelda.

Härra Järve ütleb, et riigiteenijad ei ole üksi kodanikud. Siin võime meelde tuletada minevikku, eks ole selles seaduses, mille pealkirjaks on üldine haiguskindlustusseadus, algusest peale tahetud anda sama kindlustust kõikidele kehvematele kihtidele ja ka põllutööliste. Kui aga jutt on kõikidest kodanikkudest, siis öeldakse, et kinnitust võib ainult järk-järgult teostada. Nüüd öeldakse — on tarvis välja anda üldseadus. Ei olda rahul.

On üldine seadus kõne all, siis kõneldakse millestki muust. Tehke siis ometi see üldine seadus. Ka minu arvamine on see, et praegu maal surevad inimesed ilma arstiabita. Surevad tühiste haiguste kätte sellepärast, et ei saa arstiabi. Meil on tarvilik maal välja arendada arstide võrk. Meil pole maakonnalinades isegi korralikke kliinikuid, kus võiks inimene end arstida. Seda kõike tuleb teha. Aga kes seda tegema peab? Mina arvan, riigivõim ja selle kandjad peavad plaane tegema ja katsuma neid läbi viia.

Mis puutub härra Järve etteheitesse, et siin laiutatud on, siis — kes on siin laiutanud? Valitsuse seisukohti, mis valitsus esitas, on isegi kitsendatud. Laiemaks pole midagi tehtud, välja arvatud see, et võeti vanavanemad juurde. Aga palju neid siis on? Neid on ainult piiratud arvul. Sest nagu komisjonis kõneldi, on neid nii vähe, ja sel ajal, kui inimene saab riigiteenistusse astuda, saab 20 aastat vanaks, selle ajani on juba suurem osa vanemadest ja vanaisadest surnud. See on ainuke laienus, kuna muidu kõik normid on kitsamaks tehtud.

Härra Järve leiab, et sünnitamise alal on laiutamine. Vabariigi Valitsusel nähtavasti oli nõu sünnitamise alal laiutada. Sest oli tahetud anda toetust üksikutele inimestele 70—80.000 mk. siis, kui sünnib laps. Aga komisjon esitas kaks varianti: 5 ja 10.000. Kas see on siis laiutamine? Siin on ju kitsendatud. Mis meie sellest hakkame rääkima, missugused põhjused rahva juurdekasvu vähenemisel on. Komisjonis oli väga omapäraseid arvamisi selle kohta kuulda. Näiteks arvati, et sündivus sellepärast väikene, et inimestel liiga hea on. Kui nende seisukord sarnaseks saaks, kui vanasti mõisamoonakatel oli, siis oleks meil lapsi nii palju, kui riik vajaks.

Juhataja **K. Einbund**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Schulbach**: Mis puutub rkl. härra Järve poolt tehtud tähendustesse, siis puudutavad need kõik üksikasju, mida on võimalik seaduseelnõu II lugemisel lahendada. Kui näiteks Riigikogu peaks tarvilikuks pidama toetust sünnitusabi juures maha kustutada ja surma puhul suurendada, siis on seda võimalik II lugemisel läbi viia. Sellepärast ma nende märkuste juures lähemalt ei peatu, II lugemisel tuleb neid niikuinii arutada.

Lugupeetud töö-hoolekandeministri tähenduste kohta võiksin öelda sedasama, mida rkl. härra Johanson ütles, nimelt, et komisjon ei ole valitsuse poolt esitatud eelnõu süsteemis

ette võtnud mingisuguseid muudatusi, on ainult üksikuid tehnilisi, detailseid parandusi teinud, aga süsteemis ei ole muudatusi ette võetud, välja arvatud võib olla üks. Nimelt on seaduseelnõus mõned paragrahvid maha kustutatud, mis valitsusele üksikasju ette kirjutasid. Valitsuse eelnõus oli näiteks paragrahv, mis ette nägi, kuidas peab riigiteenija oma arstiabi tshekiraamatut hoidma ja kunas selle tagasi andma. Komisjon leidis, et niisugused asjaolud ülearused on ette näha seaduses ja Vabariigi Valitsust võib usaldada, et ta ise korraldusi teeb, kuidas tshekiraamatuid ära võtta või anda. Väga tähtis süsteemi mõttes ei ole ka see küsimus, kas usaldada arstiabiandmist kõikide arstide kätte, kes on ministeeriumi poolt väljatöötatud alustel valmis arstiabiandmist enese peale võtma, või on tarvis piirata arstide ringkonda, tehes kindla lepingu üksikute arstidega, nii et oleksid kõikide alade kohta eriteadlased arstid. Minu arvates on see küsimus ainult korraldusküsimus.

Meie peame seaduseelnõus ära määrama selle põhimõtte, et riigiteenija peab arstiabi saama ja missugustel alustel, kuna lähema korralduse küsimus peaks olema Vabariigi Valitsuse enese määrata. Komisjon tuli sellele vastu, jättes Vabariigi Valitsusele vabad käed ja ei teinud selles mõttes Vabariigi Valitsusele mingisuguseid kitsendusi, mis võiksid valitsuse käsi siduda. Nii ei ole komisjon süsteemis mingisuguseid suuremaid muudatusi ette võtnud. (Vahelhüüe töö-hoolekandeminister J. Masing'i poolt.) Ka see, et iga ametkond omaette korraldaks arstiabi, ei olnud Vabariigi Valitsuse eelnõus ette nähtud, ja komisjon ei leidnud tarvilikuks siin muudatusi ette võtta, sest igal ametkonnal enesel on kõige parem järele valvata, et arstiabi kurjasti ei tarvitata. Iga ametkond tunneb oma teenijaid, teab millal nad puuduvad, ja nii on ametkonnal enesel kõige parem järele valvata, kes arstiabi kurjasti tarvitab, kes mitte.

Kuna olulisi vastuvaidlusi seadusele kui sarnasele ei ole tehtud, küll aga tähelepanu juhitud üksikutele asjaoludele, mida võimalik on parandada II lugemisel, ja kuna seaduseelnõu kiire iseloomuga on, kordan oma ettepaneku, et eelnõu I lugemisel vastu võetaks.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja **A. Schulbach**: Kuna see seaduseelnõu kiire iseloomuga on, teen ettepaneku, kolmepäevalist tähtaega I ja II lugemise vahel mitte pidada.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 14 häält, vastu 17 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

20. Kohtupristavite taksi seadus — II lugemisel. Üldkomisjoni aruandja **T. Kalbus** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja § 1.

Kohtupristavite taksi seadus.
(lisa K. A. S. § 313 juurde).

I.

§ 1. Iga täitmislehe või sundtäitmise akti täitmiseks vastuvõtmise eest 25 m.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb):

§ 2. Kõiksugu teadete eest, kutsete eest pooltele, tunnistajatele, ekspertidele, kolmandatele isikutele, oksjonikuulutuste, samuti ka kirjavahetuse eest kinnistusjaoskonnaga ja järelepärimiste eest vastavate asutustelt kinnisvarade peal lasuvate maksuvõlgade üle iga paberi pealt nõudmise summa juures:

	kuni 5.000 mk.	15 m.
üle 5.000 m. „	50.000 „	25 „
„ 50.000 „ „	500.000 „	50 „
„ 500.000 „ „	100 „
hindamata nõudmise juures		25 „
kohtukutsete kätteandmise eest, iga kutse pealt		50 „

O. Gustavson (stp): Teen ettepaneku, § 2-se viimases reas pärast sõnade „kohtukutsete kätteandmise eest, iga kutse pealt“ võtta „50 m.“ asemel „25 m.“. See ei ole õieti minu ettepaneku, vaid Vabariigi Valitsuse algettepaneku kordamine. Selles algettepanekus ei olnud 50 marka, vaid 25 marka. Nagu Vabariigi Valitsuse poolt ligilüüritud seletuskirjast näha, on selle seaduseelnõu otstarb, vähendada kohtupristavite tulusid. Vastavas tabelis on näidatud, et kohtupristavid on saanud õige suuri tasusid. Seletuskirjas tehtud kokkuvõttes on öeldud: „... „järelikult on ühe kohtupristavi keskmine teenistus taksirahadest kõikunud 22 kuu kestel 50 tuhande marga ümber, kusjuures üksikute kuuteenistuse ülemäär on olnud 173.000 marka ja allmäär 10.000 marka, kui mitte arvesse võtta kohtupalati pristaveid ja poolikuid kuid“.

Et käesolev seaduseelnõu tõesti selle eesmärgi saavutaks, mida ta taotleb, arvan, et käesolevas seaduseelnõus vaevalt otstarbekohane on, hakata kõrgendama neid norme, mis Vaba-

riigi Valitsuse poolt esitatud algettepanekus olid. Sellepärast teen ettepaneku, võtta § 2-se viimases reas „50 m.“ asemel „25 m.“

Juhataja **K. Einbund**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **T. Kalbus**: Komisjoni nimel ei saa ma selle ettepanekuga ühineda. On küll õige, et Vabariigi Valitsuse ettepanekus oli 25 marka, see tähendab poole vähem, ja käesolevas seaduseelnõus on ka kõiki teisi takse vähendatud poole võrra. Asi seisab nimelt selles, et seda raha saavad nimelt kohtukutsete kätteandmise eest kohtupalati pristavid. Seadus näeb ette, et Tallinnas peavad kohtupalati pristavid kutsed kätte viima. Teie aga teate, et Tallinna ümbrus on suur ning vahest läheb kohtupristavil kutse kätteviimisel sõiduraha kaks korda niipalju, kui ta selle eest saab. Komisjonis jäädki selle juurde, ja ka kohtuministeriumi esitaja selle vastu ei vaieldud. Praegu rääkis ma ka härra Riigivanemaga, kes ka selle vastu ei ole. Kõigil neil motiividel vaidlen ma härra Gustavson'i ettepaneku vastu.

Juhataja **K. Einbund**: Asun rkl. Gustavson'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Asun § 2-se hääletamisele ühes vastuvõetud parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 2 vastu võetud.

Aruandja **T. Kalbus** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 3—15.

§ 3. Vallasvara üleskirjutamise eest:

- a) ühes hindamisega, vara pealt kuni 10.000 m. 2%
üle 10.000 m. kuni 50.000 m. esimese 10.000 m. 200 m. ja üle selle ulatava summa pealt 1%
üle 50.000 m. kuni 1.000.000 m. esimese 50.000 m. pealt 600 m. ja üle selle ulatava summa pealt 1½%
üle 1.000.000 m. ulatava summa pealt esimese 1.000.000 m. pealt 5.350 m. ja üle selle ulatava summa pealt ¼%
- b) ilma hindamata, iga üksiku numbri all üleskirjutatud asja või ühetaluste asjade kogu eest:

	kuni 50 numbrini	1½ m.
üle 50 numbrini „	100 „	1 „
„ 100 „		½ „

Ühetaoliste asjade kogu kantakse nimekirja ühe numbri all ja sarnasel korral võetakse peale eelmise maksu:

- 1) lugemiseraha iga täie või pooliku 20 asja pealt 1 m.
- 2) kaalumiseraha iga täie või pooliku 15 puuda pealt 2 „
- 3) mõõtmiseraha iga täie või pooliku 15 sülla pealt 2 „

Sama vallasvara hindamise eest hiljem võetakse üks veerand p. a all ettenähtud tasust.

§ 4. Juhtumistel, kui kohtupristav vallasvara arreteerimise juures üleskirjutamist ei toimi, vaid vara võrdleb enne kokkuseatud nimekirjaga, võetakse selle eest üks kaheksandik § 3. ettenähtud tasust.

§ 5. Arreteeritud vallasvara ülesandmise eest uuele hoidjale või ümberpaigutamise eest uude hoiukohta, samuti ka üleandmise eest aresti alt vabastamisel, kui kohtupristav kohale ilmub ja vara ei olnud võlgniku enese käes hoiul, võetakse üks veerand § 3. ettenähtud tasust.

Märkus. Vallasvara üleandmise eest hoidjale arreteerimise juures, kui vallasvara kohale jääb, erilist tasu ei võeta.

§ 6. Kinnisvara või kinnistatud laevade üleskirjutamise eest ühes hindamisega võetakse iga hüpoteegi üksuse pealt hinna juures kuni 500.000 m. $\frac{1}{5}\%$

üle 500.000 m. kuni 1.000.000. m. esimese 500.000 m. pealt . . . 1.000 m. ja üle selle ulatava summa pealt $\frac{1}{10}\%$

üle 1.000.000 m. kuni 3.000.000 m. esimese 1.000.000 m. pealt . . 1.500 m. ja üle selle ulatava summa pealt $\frac{1}{20}\%$

üle 3.000.000 m. kuni 5.000.000 m. esimese 3.000.000 m. pealt . . 2.500 m. ja üle selle ulatava summa pealt $\frac{1}{40}\%$

üle 5.000.000 m. kuni 25.000.000 m. esimese 5.000.000 m. pealt . . 3.000 m. ja üle selle ulatava iga täis või pooliku 5.000.000 m. pealt . . 1.000 m.

üle 25.000.000 m. esimese 25.000.000 marga pealt 7.000 m. ja üle selle ulatava iga täie või pooliku 5.000.000 m. pealt . . 500 m.

Kinnisvara juures oleva vallasvara üleskirjutamise eest võetakse tasu §§ 3—5 põhjal.

§ 7. Päranduste üleskirjutamise eest võetakse toimingute eest tasu poole vähemal määral kui see on ette nähtud §§ 3, 5 ja 6.

§ 8. Vallasvara müümise eest võetakse tasu müügist saadud summa pealt: kuni 50.000 m. 1%

üle 50.000 m. kuni 100.000 m. esimese 50.000 m. pealt 500 m. ja üle selle ulatava summa pealt $\frac{1}{2}\%$

üle 100.000 m. kuni 500.000 m. esimese 100.000 m. pealt 750 m. ja üle selle ulatava summa pealt . $\frac{1}{4}\%$

üle 500.000 m. kuni 1.000.000 m. esimese 500.000 m. pealt 1.750 m. ja üle selle ulatava summa pealt $\frac{1}{8}\%$

üle 1.000.000 m. kuni 5.000.000 m. esimese 1.000.000 m. pealt 2.375 marka ja üle selle ulatava summa pealt $\frac{1}{16}\%$

üle 5.000.000 m. kuni 25.000.000 m. esimese 5.000.000 m. pealt 4.875 marka ja üle selle ulatava iga täis või pooliku 5.000.000 m. pealt 1.000 m.

üle 25.000.000 m. esimese 25.000.000 marga pealt 8.875 m. ja üle selle ulatava iga täis või pooliku 5.000.000 m. pealt . . 500 m.

§ 9. Kinnisvara või kinnistatud laevade müümise eest võetakse tasu § 6. ettenähtud määral.

Märkus. §§ 8. ja 9. ettenähtud tasu võetakse ka siis, kui ostja pärast oksjoniseaduses ettenähtud tähtajal ostusummat ära ei ole tasunud.

§ 10. Varanduse valdamisse asendamise või rikutud valdamise endistamise eest, kui need toimingud ei ole ühenduses väljatõstmisega (§ 11) või üleskirjutamisega (§§ 3 ja 6) võetakse 100 m.

§ 11. Väljatõstmise eest võetakse:

- a) maatükkidest, taludest, mõisatest jne. 150 m.
- b) korteritest kuni 5 eluruumini (kõök kaasa arvatud) 50 m.
- d) korteritest üle 5 eluruumi. . . . 75 m.
- e) äri- või töökodade ruumidest . . 150 m.
- g) tehastest, trükikodadest, ladudest jne 250 m.

§ 12. Võlgnikult ärasõitmisest keeldumise allkirja võtmise eest 50 m.

§ 13. Maksujäuetuks tunnistatud võlgniku vangimajja paigutamise eest 200 m.

§ 14. Ärakirjade, äratõmbete ja igasugu tunnistuste eest iga pooliku või täie poogna pealt 25 m.

§ 15. Kui kohtupristav toimingut täitmiseks kohale ilmub, toiming aga temast olenematul põhjustel täitmata jääb, siis võetakse kohaleilmumise eest 25 m.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb):

§ 16. Väljasõitude korral saab kohtupristav: a) päevaraha iga ööpäeva pealt. . . 100 m. kusjuures aega alla 12 tunni arvesse ei võeta;

b) sõidukuludeks:

raudteedel — III kl. pileti väärtus, veeteedel — laeva II kl. pileti väärtus, maanteedel — hobuse postitaksi järgi kahe hobuse eest.

Märkus. Kui ühe ja sellesama väljasõiduga kohtupristav täidab kaks või rohkem toimingut ühe ja sellesama isiku ülesandel, siis arvatakse sõidukulud ja päevarahad ühekordselt.

H. Kiiver (as): Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seaduseelnõus oli ette nähtud, et kohtupristavid saavad ametisõitudel tasu ühehobuse postitaksi järgi. Üldkomisjon muutis selles paragrahvis selle osa nii, et kohtupristavid saaksid tasu kahehobuse postitaksi järgi. Mina ei saa selle üldkomisjoni seisukohaga kuidagi nõus olla, peaasjalikult järgmisel põhjusel. Kui vaatame valitsuse poolt esitatud seletuskirja, näeme, et näiteks üks kohtupristav on saanud sõiduraha aasta jooksul üle miljoni marga. Juba üldkomisjonis oli mul au selle peale tähelepanu juhtida. Selle rahaga võiks kohtupristav omale auto osta, autojuhi pidada, terve karja hobuseid, ja siiski jääks tal raha üle. (M. Martna, stp: See üks—aga teised?) Ka teistel on suured summad. Kui vaadata summast seletuskirjas, siis paistab, et kohtupristavid iialgi niipalju sõidukuludeks välja ei anna, olgugi et siinjuures öeldakse, et see tuleb mittekorralikkude maksumaksjate taskust. Kuid ma ütlen, see on üksikute rikastamine üldsuse arvel. Sellepärast teen ettepaneku, võtta § 16. sõnade: „maanteedel — hobuse postitaksi järgi kahe hobuse eest“ asemele — „maanteedel — hobuse postitaksi järgi ühe hobuse eest“.

O. Gustavson (stp): Ma tahaksin juhtida tähelepanu sellele tõsiasjale, kuipalju kohtupristavid praegumaksva taksi järgi on teeninud. Seletuskirjast loeme järgmist: „peale taksiraha saavad kohtupristavid veel sõidukuludena päevarahasid; nende kohta on andmed saadud aja eest 1.XI 24. — 1.XI 25., andmete järgi on selle aja kestel saadud 6.654.723 marka; ära jagatult 20 kohtupristavi peale teeks keskmiselt 332.000 mk. aastas või umbes 27.000 mrk. kuus; üksikute kohtupristavite aasta sissevõtted sellel alal on tõusnud kuni 1.000.000 mk.“ — olgu tähendatud, et see käib Viljandi pristavi kohta.

„Arusaadav, et tegelik sõidukulu nii suur ei ole ja et neile sellel alal tunduv puhastulu üle jääb, seda võiks keskmiselt arvestada 50% peale. Kokkuvõetult võiks ehk kohtupristavi keskmist kuuteenistust hinnata (50.000+27.000+5.000) umbes 82.000 mk. peale, kusjuures ülemmäärad ulatavad 200.000 margani“.

Sõidurahade kohta öeldakse samas seletuskirjas järgmist: „Olgugi et kohtupristavi teenistus kaunis raske, mõni kord isegi piinlik, ei tohiks sarnane teenistus siiski lubatav olla, kui arvesse võtta teiste ametnikkude palku. Sellepärast asus kohtuministeerium taksinormide redutseerimisele, kuid katsus seda teha ettevaatlikult, et mitte üksikuid kohtupristave asendada väljapääsemata seisukorda; pealegi on õigete normide tabamine sellel alal väga raske. Kohtupristavil on õige tihti võimalus ühe väljasõiduga lahendada mitu asja, kui mitte just ühes kohas või ühede ja nendesamade poolte vahel; ühes kaebuses kohtuministeeriumile tõendatakse, et kohtupristav on ühe sõiduga ühte alevisse lahendanud 16 asja, kuid võtnud sõidukulud ja päevarahad 16 kordselt. Kõiki neid võimalusi arvesse võttes sai päevarahade ja sõidukulude tasunorme vähendatud; kui ka selle tõttu mõni üksik sõit ennast ära ei tasu, on siiski kaunis kindel, et kuu kohta ka nende normide järgi veel ülejääk osutub“.

Ka üldkomisjonis tähendati selle peale, et sõiduraha norme tuleb redutseerida, võttes kahehobuse taksi asemele ühehobuse taksi. Arvesse võttes tasumäärasid, mis kohtupristavid praegu saavad, on õige, et kohtupristavid peaksid jääma ühehobuse taksinormi juurde, seda enam, et teised riigiteenijad kahehobuse taksinormi sõidurahasid ei saa.

Juhataja K. Einbund: Rkl/ Kiivrilt on ettepanek, § 16. võtta sõnade „maanteedel hobuse postitaksi järgi kahe hobuse eest“ asemel — „maanteedel — hobuse postitaksi järgi ühe hobuse eest“. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja T. Kalbus: Ma võtan sõna selleks, et seletada, mispärast üldkomisjon jäi kahehobuse taksi juurde. Kõigepealt peab ütleva, et kohtupristavid saavad oma ametikohustele sõitmise eest sõiduraha. Seda taksi on aga selle seaduse järgi vähendatud poole võrra, see on 100% võrra on maha tõmmatud. (O. Gustavson, stp: 100%, siis ei jää ju midagi üle!) Ma eksisin, mitte 100, vaid 50% võrra.

Teiseks ei ole kõik kohtupristavid teeninud taksiraha niipalju, kui näiteks siinnimetatud Viljandi oma. Haapsalu kohtupristav on näiteks teeninud ümmarguselt 15.000 marka kuus. Nüüd on aga alandatud takse poole võrra,

see tähendab, et Haapsalu kohtupristav hakkab siis nüüd saama 7.500 marka kuus. Kohtupristavid kannavad veel kantseleikulud ja maksavad kantseleiametnikkude palga. Selle summaga, see tähendab 7.500-ga ei tule ta aga kuidagi viisi välja. Muidugi reguleeritakse nende kohtupristavite takse, kes kuus vähem saavad ja kes omaga välja ei tule, kohtuministri määrusega.

Teine on sõiduraha küsimus. Siin toodi ette andmeid, kuipalju üks või teine kohtupristav on sõiduraha saanud, kuid kuipalju keegi neist välja andnud, selle kohta ei ole andmeid ette toodud.

Edasi teate teie, et hobusepostijaama takside on kindlaks määratud: ühe hobuse pealt 18 mk. klm. ja kahe pealt 27 mk. Kuid nende kohta on ka maksev teatud määrus, et hobusepostijaam ei saada välja ühte hobust siis, kui näiteks teine inimene juures on või kui ka teed halvad on. Näiteks praeguste teedega ei saa teie mitte välja tellida ühte hobust kohtupristavi sõidutamiseks. Kui aga ta läheb erisiku käest hobust võtma, siis maksab ta juba 30 mk. klm. eest ühe hobuse pealt. Kui meie nüüd paneme kohtupristavile taksi ühe hobuse pealt, siis tuleb tal küüdikorra juurde jääda, ja siis ta maksab 30 marka hobuse pealt, kuna postijaamale maksab 27 marka, tähendab 3 marka rohkem. Siis on veel teised põhjused, mida härra Holberg juba nimetas. Sellepärast on loomulik, et tuleb pristavitele võimalust anda postijaamadest hobust võtta, aga mitte ühe hobuse taksi peale üle minna. Tegelikult läheb siis otsusetäitmine ühe hobuse juures rohkem maksma, kui kahe hobuse juures.

Need on põhjused, mis pärast tuleks jääda sama süsteemi juurde, mis praegu on, nimelt kahe hobuse taksi juurde.

Juhataja K. Einbund: Panen rkl. Kiivri ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb § 16. ühes parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 16. vastu võetud.

Aruandja **T. Kalbus** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastunähtava enamusega §§ 17 ja 18 ning II ja III osa.

§ 17. Postikulud ja kuulutuste kulud tasutakse eraldi nende tõeliku summa suuruses.

§ 18. Käesoleva seaduse järgi ettenähtud tasu võib kohtupristav sisse nõuda ka enne

täitmist isikult, kelle palvel täitmine ette võetakse, juhtumisel, kui seda ei ole tehtud ja tasu ei ole võimalik katta võlgnikult sissenõutud summadest, siis võib kohtupristav selle tasu sisse nõuda isikult, kelle palvel täitmine ette võeti.

Tasu § 7. ettenähtud toimetuse eest nõutakse sisse peale täitmist.

§§ 16. ja 17. ettenähtud tasu jagamisele ei kuulu.

II.

Käesoleva seaduse maksmahakkamisega kaotab maksvuse senine kohtupristavite taks („R. T.“ nr. 33/34 — 1923. a. ja nr. 109/110 — 1925. a.).

III.

K. A. S. § 302 („R. T.“ nr. 109/110 — 1925. a.) täiendatud järgmise (2) märkusega:

Märkus 2. Kautsjoni võetakse vastu kas sularahas, riigi väärtpaberites või niisugustes erakrediitasutuste väärtpaberites, mis kautsjoni-kõlblikuks on tunnustatud kohtuministri poolt kokkuleppel rahaministriga. Väärtpaberite hinnad kautsjoniks võtmiseks määrab iga poolaasta kohta rahaminister.

(Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja K. Einbund: Ettepanek on tehtud, koosolek lõpetada. Palun ettepanek kirjalikult teha.

21. Riigiasutustes eraisikutele ja -asutustele maaplaanide, hindamise- ja piiridokumentide valmistamise ja õigekstunnustamise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **J. Holberg:** Käesolev eelnõu on sellepöolest tarvilik, et tahtakse anda kodanikkudele võimalus, saada ära kirju riigiasutustes eraisikutele ja -asutustele maaplaanide, hindamise- ja piiridokumentide valmistamise korral ametiasutustes, kus neid alal hoitakse. Kodanikud pöörasid sagedasti ametasutuste poole palvetega, valmistada neile ametiarhiivis olevatest hindamisdokumentidest ära kirju. Ametiasutusel ei olnud võimalik neid anda, sest ei olnud ette näha, missugust tasu selle eest võtta, ja nii ei saadudki kodanikkudele nende palve puhul vastu tulla. Nüüd on aga selleks käesolev eelnõu esitatud ja selle järele oleks võimalik kodanikkudel ära kirju teatava tasu eest saada, missuguse tasu normi määraks rahaminister. Vabariigi Valitsuse eelnõus oli ette nähtud, et võib valmistada ka päris uusi plaane, kuid selle põhimõtte on üldkomisjon eelnõust

ära jätnud. Teen ettepaneku, see seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Rkl. Pennolt on ettepanek, koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 13.55 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Abisekretär **J. Piiskar**.

